

พุทธวจน

มราวาสชั้นเลิศ

ภิกษุทั้งหลาย ! ความรู้สึกได้เกิดขึ้นแก่เราว่า
ผลวิบากแห่งกรรม ๓ อย่างนี้แล
ที่ทำให้เรามีฤทธิ์มาก... มีอานุภาพมาก... คือ

- (๑) ทาน การให้,
- (๒) ทมะ การบีบบังคับใจ,
- (๓) สัจญมะ การสำรวมระวัง ดังนี้.

อิติวุ. ขุ. ๒๕/๒๔๐/๒๐๐.

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า
“เราพึงเป็นที่รัก ที่เจริญใจ ที่เคารพ ที่ยกย่อง
ของเพื่อนผู้ประพุดติพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย” ดังนี้ก็ดี...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า
“เราพึงเป็นผู้มีลาภ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า
“เราพึงอดทนได้ซึ่งความไม่ยินดี และความยินดี...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า
“เราพึงอดทนความขลาดกลัวได้...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า
เราพึงได้ตามต้องการ ได้ไม่ยาก ได้ไม่ลำบาก ซึ่งฉานทั้ง ๔...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราพึงเป็นโสดาบัน...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราพึงเป็นสกทาคามี...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราพึงเป็นโอบปาติกะ

(อนาคามี) ดังนี้ก็ดี,...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า

“เราพึงทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้

เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง

ในทวิฏฐธรรมเทียว เข้าถึงแล้วแลอยู่” ดังนี้ก็ดี,

เธอพึงทำให้บริบูรณ์ในศีลทั้งหลาย

พึงตามประกอบในธรรมเป็นเครื่องสงบแห่งจิตในภายใน

เป็นผู้ไม่เห็นห้วงในฉาน ประกอบพร้อมแล้วด้วย วิปัสสนา และ

ให้วัตรแห่งผู้อยู่สุญญาคารทั้งหลายเจริญงอกงามเกิด.

พุทธวจน

ฉบับ ๗ ธรรมวาสนชั้นเลิศ

พุทธวจนสถาบัน

ร่วมกันมุ่งมั่นศึกษา ปฏิบัติ เผยแผ่คำของตถาคต

พุทธวจน

ฉบับ ๗ พระราชาสัจฉนเลศ

สือธรรมะนี้ จัดทำเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาสู่สาธารณชน
เป็นธรรมทาน

ลิขสิทธิ์ในต้นฉบับนี้ได้รับการสงวนไว้
ไม่สงวนสิทธิ์ในการจัดทำจากต้นฉบับเพื่อเผยแพร่ในทุกกรณี
ในการจัดทำหรือเผยแพร่ โปรดใช้ความละเอียดรอบคอบ
เพื่อรักษาความถูกต้องของข้อมูล
ขอคำปรึกษาด้านข้อมูลในการจัดทำเพื่อความสะดวกและประหยัด
ติดต่อได้ที่

มูลนิธิพุทธโฆษณ์ โทรศัพท์ ๐๘ ๘๔๙๔ ๘๐๘๓

คุณศรชา โทรศัพท์ ๐๘ ๑๕๑๓ ๑๖๑๑

คุณอารีวรรณ โทรศัพท์ ๐๘ ๕๐๕๘ ๖๘๘๘

พิมพ์ครั้งที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๔

ศิลปกรรม ปริญญา ปฐวินทรานนท์, วิชชุ เสริมสวัสดิ์ศรี

จัดทำโดย มูลนิธิพุทธโฆษณ์

(เว็บไซต์ www.buddhakos.org)

คำอนุโมทนา

ความปรากฏแห่งบุคคล ๓ จำพวกนี้ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยากในโลก กล่าวคือ พระตถาคต ผู้รหันตสัมมาสัมพุทธะ ๑ บุคคลผู้แสดงธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว ๑ กตัญญูกตเวทิตะบุคคล ๑

การมีคำสอนของพระตถาคตปรากฏอยู่ เป็นความสุขของโลก ผู้ที่ปรารถนาในความสุข พึงประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม เพื่อให้ตนเองเกิดความเจริญทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป หนังสือพุทธวจน ฉบับ “ฆราวาสชั้นเลิศ” นี้ ได้รวบรวมธรรมะต่างๆ เพื่อการเข้าถึงฐานะดังกล่าวไว้แล้ว เป็นผลให้ผู้ที่ยังต้องเกี่ยวข้องกับเรื่อง สามารถปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ฐานะของตนได้

ขออนุโมทนากับทุกคนที่ช่วยกันเป็น “สัตตบุรุษยิ่งกว่าสัตตบุรุษ” ด้วยการสืบทอดกัลยาณวัตรขององค์พระศาสดา และด้วยเหตุแห่งกุศลนี้ ขอจงเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ทุกคน ได้เข้าถึงความเป็นผู้เที่ยงแท้ต่อนิพพาน มีการตรัสรู้ธรรมในอนาคตกาลอันใกล้นี้เทอญ

ขออนุโมทนา
พระคฤฤทธิ สัตถุณโณ

คำนำ

หนังสือ “พุทธวจน ฉบับ พระวาสาชั้นเลิศ” ได้จัดทำขึ้น ด้วยปรารถนาเหตุที่ว่า หลายคนยังเห็นคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าว่าเป็นสิ่งที่ยากหรือเป็นสิ่งที่ไกลตัวเกินไป ทำให้มีน้อยคนนักที่จะหันมาใส่ใจศึกษาคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าอย่างจริงจัง ทั้งๆ ที่พระองค์ได้ตรัสไว้แล้วว่า คำสอนที่พระองค์ตรัสสอนทั้งหมดนั้น บริสุทธิ์ บริบูรณ์แล้วสิ้นเชิง อีกทั้งคำสอนนั้น ยังเป็นสิ่งที่เรียกว่า “อกาลิโก” คือใช้ได้ไปตลอด ไม่มีคำว่าเก่าหรือล้าสมัย และใช้ได้กับบุคคลทุกคน อันจะเห็นได้จากในสมัยพุทธกาลที่พุทธบริษัท ๔ ทั้งหลายนั้น มีคนจากหลายชาติและวรรณะ นอกจากนี้พระองค์ยังได้ตรัสอีกว่าบุคคลที่ท่านตรัสสอนนั้นมีตั้งแต่ พรหม เทวดา ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ไปจนถึงปุถุชนคนธรรมดาทั่วไป และทุกคนนั้น เมื่อนำคำสอนของพระองค์ไปปฏิบัติแล้ว ก็สามารถแก้ทุกข์หรือดับทุกข์ให้กับตนเองได้ทั้งสิ้น.

คณะกรรมการวัฒนาป้าพวง

อักษรย่อ

เพื่อความสะดวกแก่ผู้ที่ยังไม่เข้าใจเรื่องอักษรย่อ

ที่ใช้หมายแทนชื่อคัมภีร์ ซึ่งมีอยู่โดยมาก

มหาวิ. วิ.	มหาวิภังค์	วินัยปิฎก.
ภิกขุณี. วิ.	ภิกขุณีวิภังค์	วินัยปิฎก.
มหา. วิ.	มหาวรรค	วินัยปิฎก.
จุลล. วิ.	จุลวรรค	วินัยปิฎก.
ปริวาร. วิ.	ปริวารวรรค	วินัยปิฎก.
สี. ที.	สีลขันธวรรค	ทีฆนิกาย.
มหา. ที.	มหาวรรค	ทีฆนิกาย.
ปา. ที.	ปาฎีกาวรรค	ทีฆนิกาย.
มู. ม.	มูลปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
ม. ม.	มัชฌิมปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
อุปริ. ม.	อุปริปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
สคาถ. สั.	สคาถวรรค	สังยุตตนิกาย.
นิทาน. สั.	นิทานวรรค	สังยุตตนิกาย.
ขนธ. สั.	ขันธาวรรค	สังยุตตนิกาย.
สพา. สั.	สพายตนวรรค	สังยุตตนิกาย.
มหาวาร. สั.	มหาวารวรรค	สังยุตตนิกาย.
เอก. อঁ.	เอกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ทุก. อঁ.	ทุกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ติก. อঁ.	ติกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
จตุกก. อঁ.	จตุกกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.

ปณฺจก. อ.	ปัญจกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ฉกฺก. อ.	ฉกฺกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
สตุตฺก. อ.	สตุตฺกนิบาต	อังคุตตรนิกาย
อญฺจก. อ.	อญฺจกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
นวก. อ.	นวกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ทสก. อ.	ทสกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
เอกาทสก. อ.	เอกาทสกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ขุ. ขุ.	ขุททกปาฐะ	ขุททกนิกาย.
ธ. ขุ.	ธรรมบท	ขุททกนิกาย.
อุ. ขุ.	อุทาน	ขุททกนิกาย.
อิติวุ. ขุ.	อิติวุตตกะ	ขุททกนิกาย.
สุตฺต. ขุ.	สุตฺตนิบาต	ขุททกนิกาย.
วิมาน. ขุ.	วิมานวัตถุ	ขุททกนิกาย.
เปต. ขุ.	เปตวัตถุ	ขุททกนิกาย.
เถร. ขุ.	เถรคาถา	ขุททกนิกาย.
เถรี. ขุ.	เถรีคาถา	ขุททกนิกาย.
ชา. ขุ.	ชาดก	ขุททกนิกาย.
มหานิ. ขุ.	มหานิทเทศ	ขุททกนิกาย.
จูฬนิ. ขุ.	จูฬนิเทศ	ขุททกนิกาย.
ปฏิสม. ขุ.	ปฏิสัมภิตามรรค	ขุททกนิกาย.
อปท. ขุ.	อปทาน	ขุททกนิกาย.
พทุทว. ขุ.	พทุทวส์	ขุททกนิกาย.
จริยา. ขุ.	จริยาปฏิภก	ขุททกนิกาย.

ตัวอย่าง : ๑๔/๑๗๑/๒๔๕ ให้อ่านว่า

ไตรปิฎกฉบับบาลีสยามรัฐ เล่ม ๑๔ หน้า ๑๗๑ ข้อที่ ๒๔๕

สารบัญ

พระราสชั้นเลิศ	๑
วิธีตรวจสอบว่า	๓
เป็นคำของพระผู้มีพระภาคเจ้าหรือไม่	
๑. พระราสคับแคบ เป็นทางมาแห่งรู้	๕
๒. การดำรงชีพชอบโดยทิศ ๖ ของพระราส	๗
๓. การตอบแทนคุณมารดาบิดาอย่างสูงสุด	๑๗
๔. ภัยที่แม่ลูกก็ช่วยกันไม่ได้	๑๙
๕. สิ่ง que ทุกคนปรารถนาจะได้	๒๓
๖. ความอยากเป็นเหตุแห่งความทุกข์	๒๙
๗. ทุกข์ที่เกิดจากหนี้	๓๑
๘. หลักดำรงชีพเพื่อประโยชน์สุขในวันนี้	๓๗
๙. เหตุเจริญและเหตุเสื่อมแห่งทรัพย์ ๔ ประการ	๔๕
๑๐. หลักดำรงชีพเพื่อประโยชน์สุขในเวลาถัดต่อมา	๕๐
๑๑. พระราสชั้นเลิศ	๕๔
๑๒. นรกที่ร้ายกาจของมนุษย์	๕๖
๑๓. วาจาของสัตบุรุษ	๖๑

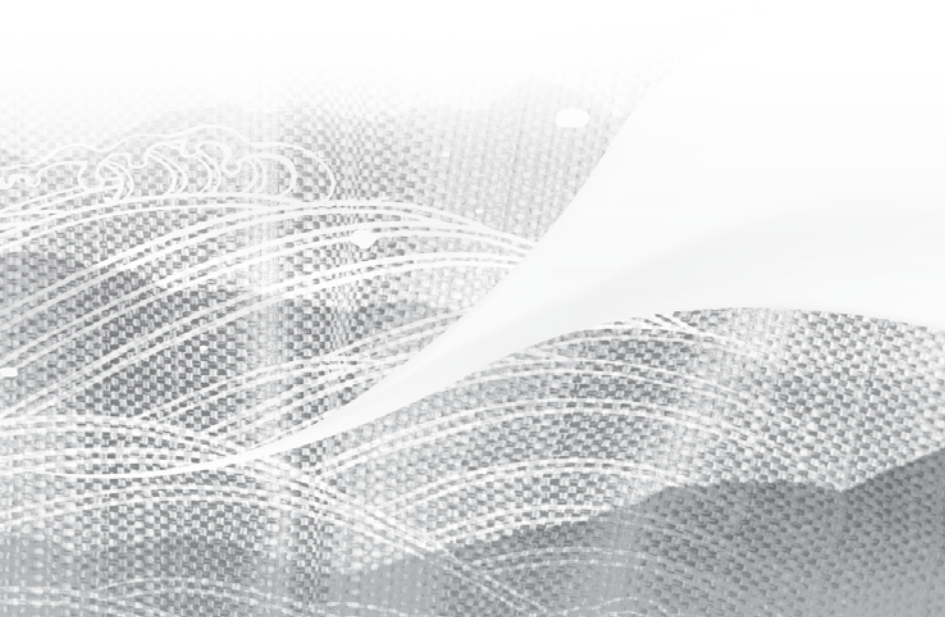
๑๔. วาจาของอัสตบุรุษ	๖๔
๑๕. วิธีปฏิบัติทางจิต เมื่อถูกติเตียนหรือทำร้ายร่างกาย	๖๗
๑๖. การวางจิตเมื่อถูกกล่าวหา	๗๐
๑๗. วาจาของสะเก็กใหม่	๗๔
๑๘. วาจาที่ไม่มีโทษ	๗๗
๑๙. คู่บุพเพสันนิวาส	๗๙
๒๐. ภรรยา ๗ จำพวก	๘๑
๒๑. มนุษย์ผี	๘๖
๒๒. เข้าใจเรื่องกรรม เรื่องควรทราบเกี่ยวกับกรรมทั้ง ๖ แ่งมุม	๙๑
๒๓. กรรมเปรียบด้วยก้อนเกลือ	๙๕
๒๔. กรรมที่เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม	๙๙
๒๕. วิธีดับกรรม	๑๐๓
๒๖. วิบากกรรมอย่างเบาของหมู่สัตว์	๑๐๔
๒๗. นลาตในเรื่องกรรม	๑๐๗
๒๘. วินิฉนัยกรรม	๑๑๐
๒๙. การบวชที่ไร้ประโยชน์	๑๑๔

๓๐. สังฆทานดีกว่า !	๑๑๗
๓๑. ห้ามผู้อื่นให้ทาน เชื่อว่าไม่ใช่มิตร	๑๒๑
๓๒. ผลแห่งทาน	๑๒๔
๓๓. ทาน ที่จัดว่าเป็น มหาทาน	๑๓๐
๓๔. เหตุที่ทำให้เป็นผู้มีรูปงาม, มีทรัพย์มากและสูงศักดิ์	๑๓๒
๓๕. ผู้ให้โภชนะ	๑๓๓
๓๖. กัลยาณมิตร คือ อริยมรรค	๑๓๔
๓๗. สังสารวัฏ ไม่ปรากฏที่สุดแก่สัตว์ผู้มีวิชา	๑๓๗
๓๘. น้ำตาที่เราได้ร้องไห้มาแล้วทั้งหมด	๑๓๙
๓๙. สุข ทุกข์ ที่เราได้ประสบมาแล้วทุก ๆ รูปแบบ	๑๔๑
๔๐. ที่รักที่เจริญใจในโลก	๑๔๓
๔๑. ทางแห่งความสิ้นทุกข์	๑๔๕

พราวาสชั้นเลิศ

วิธีตรวจสอบว่า เป็นคำของพระผู้มีพระภาคเจ้าหรือไม่

ภิกษุทั้งหลาย !

ถ้าภิกษุในธรรมวินัยนี้ จะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า
ข้าพเจ้าฟังมาแล้ว ได้รับมาแล้วเฉพาะพระพักตร์
พระผู้มีพระภาคเจ้า ว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัยนี้
เป็นคำสอนของพระศาสดา, ดังนี้;

พวกเธออย่าพึงรับรอง, อย่าพึงคัดค้าน.

เธอกำหนดเนื้อความนั้นให้ดี แล้วนำไปสอบสวนในสูตร
นำไปเทียบเคียงในวินัย, ถาลงกันไม่ได้ เทียบเคียงกันไม่ได้

พึงแน่ใจว่านั่นไม่ใช่คำของพระผู้มีพระภาคแน่หนอน
ภิกษุรูปนั้นจำมาผิด, พวกเธอพึงทิ้งคำเหล่านั้นเสีย;

ถาลงกันได้ เทียบเคียงกันได้

พึงแน่ใจว่า นั่นเป็นคำของพระผู้มีพระภาคเจ้าแน่แล้ว
ภิกษุรูปนั้นจำมาอย่างดีแล้ว, พวกเธอพึงรับเอาไว้...

ดรัสที่อ่านันทเจติย์, โภคนคร : มหาปรินิพพานสูตร

มหา. ที. ๑๐/๑๔๔/๑๑๒.

การมีธรรม
ของตถาคตอยู่ในโลก
คือความสุขของโลก

๑

พระวาาสคับแคบ เป็นทางมาแห่งรูลี

ภิกษุทั้งหลาย ! ตถาคตเกิดขึ้นในโลกนี้ เป็น
พระอรหันต์ผู้ตรัสรู้ชอบด้วยตนเอง สมบูรณ์ด้วยวิชา
และจรรยา ดำเนินไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกคนทีควรฝึก
ไม่มีใครยิ่งกว่า เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ เป็นผู้เบิกบาน
แล้วจำแนกธรรมออกสั่งสอนสัตว์.

ภิกษุทั้งหลาย ! ตถาคตนั้น ได้ทำให้แจ้งซึ่งโลกนี้
กับทั้งเทวดา มาร พรหม ซึ่งหมู่สัตว์ กับทั้งสมณพราหมณ์
พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้ว
ประกาศให้ผู้อื่นรู้แจ้งตาม.

ตถาคตนั้น แสดงธรรมไพเราะ ในเบื้องต้น ใน
ท่ามกลาง และในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถะ
พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิบริบูรณ์สิ้นเชิง.

คหบดีหรือบุตรคหบดี หรือคนที่เกิดในตระกูลอื่นใด
ในภายหลัง ย่อมฟังธรรมนั้น. ครั้นฟังแล้ว ย่อมเกิด
ศรัทธาในตถาคต. กุลบุตรนั้นผู้ประกอบอยู่ด้วยศรัทธา
ย่อมพิจารณาเห็นว่า

“ขรवास คับแคบ เป็นทางมาแห่งธุลี;

ส่วน บรรพชา เป็นโอกาสว่าง

มันไม่เป็นไปได้โดยง่ายที่เราผู้อยู่ครองเรือนเช่นนี้
จะประพฤติพรหมจรรย์นั้น ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์โดยส่วนเดียว
เหมือนสังข์ที่เขาขัดสะอาดดีแล้ว. ถ้ากระไร เราพึงปลงผม
และหนวด ครองผ้าย้อมฝาด ออกจากเรือนไป บวชเป็น
ผู้ไม่มีเรือนเถิด...” .

ม. ม. ๑๒/๔๘๗-๘/๔๕๔.

๒

การดำรงชีพชอบโดยทิศ ๖ ของพระราชนิพนธ์

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ในอริยวินัย มีการนอบน้อม
ทิศทั้งหกอย่างไร พระเจ้าข้า ! พระองค์จึงทรงแสดงธรรมที่
เป็นการนอบน้อมทิศทั้งหกในอริยวินัยเกิด”.

คหบดีบุตร ! เมื่อใด อริยสาวกละเสียได้ซึ่ง
กรรมกิเลส ๔ ประการ ไม่กระทำความอันเป็นบาปโดย
ฐานะทั้งสี่ และไม่เสพทางเสื่อม (อบายมุข) แห่งโกศ
๖ ทาง, เมื่อนั้น เขาชื่อว่า เป็นผู้ปราศจากกรรมอันเป็นบาป
รวม ๑๔ อย่าง เป็นผู้ปิดกั้นทิศทั้งหกโดยเฉพาะแล้ว;
ด้วยอาการอย่างนี้ชื่อว่า เขาปฏิบัติแล้วเพื่อชนะโลกทั้งสอง,
ทั้งโลกนี้และโลกอื่น เป็นอันเขาปรารถนากระทำครบถ้วนแล้ว
(อรหัต), เขาเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ภายหลังแต่การตาย
เพราะการทำลายแห่งกาย, ดังนี้.

กรรมกิเลส ๔ ประการ อันอริยสาวกนั้น ละเสียได้
แล้ว เป็นอย่างไรเล่า ?

คหบดีบุตร ! ปาณาติบาต เป็นกรรมกิเลส.
อทินนาทาน เป็นกรรมกิเลส. กาเมสุมิชฌาจาร เป็น

กรรมกิเลส. มุสาวาท เป็นกรรมกิเลส. กรรมกิเลส ๔ ประการเหล่านี้ เป็นกรรมอันอริยสาวกนั้น ละขาดแล้ว.

อริยสาวก ไม่กระทำความอันเป็นบาปโดยฐานะทั้ง ๔ เป็นอย่างไรเล่า ?

ผู้ถึงซึ่งฉันทาคติ (ล้าเอียงเพราะรัก) ชื่อว่ากระทำความอันเป็นบาป, ผู้ถึงซึ่งโทสาคติ (ล้าเอียงเพราะเกลียด) ชื่อว่ากระทำความอันเป็นบาป, ผู้ถึงซึ่งโมหาคติ (ล้าเอียงเพราะโง่เขลา) ชื่อว่ากระทำความอันเป็นบาป, ผู้ถึงซึ่งภยาคติ (ล้าเอียงเพราะกลัว) ชื่อว่ากระทำความอันเป็นบาป.

คหบดีบุตร ! เมื่อใดอริยสาวก ไม่ถึงซึ่งฉันทาคติ ไม่ถึงซึ่งโทสาคติ ไม่ถึงซึ่งโมหาคติ ไม่ถึงซึ่งภยาคติ; เมื่อนั้น ชื่อว่าไม่กระทำความอันเป็นบาปโดยฐานะทั้ง ๔ เหล่านี้, ดังนี้.

อริยสาวก ไม่เสพทางเสื่อมแห่งโกเคะ ๖ ทาง เป็นอย่างไรเล่า ?

คหบดีบุตร ! การตามประกอบในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเนื่องด้วยของเมา คือสุราและเมรัย เป็นทางเสื่อมแห่งโกเคะ, การตามประกอบในการ

เที่ยวตามตรอกซอกในเวลาวิกาล เป็นทางเสื่อมแห่งโกตะ,
 การเที่ยวไปในที่ชุมนุมแห่งความเมา (สมชฺชาภิจรณ)
 เป็นทางเสื่อมแห่งโกตะ, การตามประกอบในธรรม
 เป็นที่ตั้งแห่งความประมาทคือการพนัน เป็นทางเสื่อม
 แห่งโกตะ, การตามประกอบในบาปมิตร เป็นทางเสื่อม
 แห่งโกตะ, การตามประกอบในความเกียจคร้าน เป็น
 ทางเสื่อมแห่งโกตะ.

คหบดีบุตร ! อริยสาวกเป็นผู้ปกปิดทิศทั้งหก
 โดยเฉพาะแล้ว เป็นอย่างไรเล่า ?

คหบดีบุตร !

พึงทราบว่ ทิศทั้งหกเหล่านี้ มีอยู่ คือ :-

พึงทราบว่ มารดาบิดาเป็นปุรัตถิมทิศ (ทิศเบื้องหน้า),
 พึงทราบว่ อาจารย์เป็นทักษิณทิศ (ทิศเบื้องขวา),
 พึงทราบว่ บุตรภรรยาเป็นปัจฉิมทิศ (ทิศเบื้องหลัง),
 พึงทราบว่ มิตรสหายเป็นอุตตรทิศ (ทิศเบื้องซ้าย),
 พึงทราบว่ ทาสกรรมกรเป็นเหนือภูมิทิศ (ทิศเบื้องต่ำ),
 พึงทราบว่ สมณพราหมณ์เป็นอุปริมทิศ (ทิศเบื้องบน).

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องหน้า

คหบดีบุตร ! ทิศเบื้องหน้า คือ มารดาบิดา
 อันบุตรพึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ คือ :-

ท่านเลี้ยงเราแล้ว เราจักเลี้ยงท่าน ๑

เราจักทำกิจของท่าน ๑

เราจักดำรงวงศ์สกุล ๑

เราจักปฏิบัติตนเป็นทายาท ๑

เมื่อท่านทำกาละล่วงลับไปแล้ว

เราจักกระทำทักษิณานุทิศท่าน ๑

คหบดีบุตร ! ทิศเบื้องหน้า คือ มารดาบิดา
 อันบุตรปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ เหล่านี้แล้ว
 ย่อมอนุเคราะห์บุตรโดยฐานะ ๕ ประการ คือ :-

ห้ามเสียจากบาป ๑

ให้ตั้งอยู่ในความดี ๑

ให้ศึกษาศิลปะ ๑

ให้มีคู่ครองที่สมควร ๑

มอบมรดกให้ตามเวลา ๑

เมื่อเป็นดังนี้ ทิศเบื้องหน้านั้น เป็นอันว่ากุลบุตรนั้น
 ปิดกันแล้ว เป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้น.

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องขวา

คหบดีบุตร ! ทิศเบื้องขวา คือ อาจารย์
อันศิษย์พึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ คือ :-

ด้วยการลุกขึ้นยืนรับ ๑

ด้วยการเข้าไปยืนคอยรับใช้ ๑

ด้วยการเชื่อฟังอย่างยิ่ง ๑

ด้วยการปรนนิบัติ ๑

ด้วยการศึกษาศิลปวิทยาโดยเคารพ ๑

คหบดีบุตร ! ทิศเบื้องขวา คือ อาจารย์
อันศิษย์ปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ เหล่านี้แล้ว
ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์โดยฐานะ ๕ ประการ คือ :-

แนะนำดี ๑

ให้ศึกษาดี ๑

บอกศิลปวิทยาลิ้นเชิง ๑

ทำให้เป็นที่รู้จักในมิตรสหาย ๑

ทำการคุ้มครองไว้ในทิศทั้งปวง ๑

เมื่อเป็นดังนี้ ทิศเบื้องขวานั้น เป็นอันว่ากุลบุตรนั้น
ปิดกั้นแล้ว เป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้น.

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องหลัง

คหบดีบุตร ! ทิศเบื้องหลัง คือ ภรรยา
อันสามีพึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ คือ :-

ด้วยการยกย่อง ๑

ด้วยการไม่ดูหมิ่น ๑

ด้วยการไม่ประพาดินอกใจ ๑

ด้วยการมอบความเป็นใหญ่ในหน้าที่ให้ ๑

ด้วยการให้เครื่องประดับ ๑

คหบดีบุตร ! ทิศเบื้องหลัง คือ ภรรยา
อันสามีปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ เหล่านี้แล้ว
ย่อมอนุเคราะห์สามีโดยฐานะ ๕ ประการ คือ :-

จัดแจงการงานดี ๑

สงเคราะห์คนข้างเคียงดี ๑

ไม่ประพาดินอกใจ ๑

ตามรักษาทรัพย์ที่มีอยู่ ๑

ขยันขันแข็งในการงานทั้งปวง ๑

เมื่อเป็นดังนี้ ทิศเบื้องหลังนั้น เป็นอันว่ากุลบุตรนั้น
ปิดกันแล้ว เป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้น.

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องซ้าย

คหบดีบุตร ! ทิศเบื้องซ้าย คือ มิตรสหาย
 อังกุลบุตรพึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ คือ :-

ด้วยการให้ปัน ๑

ด้วยการพุดจาไฟเราะ ๑

ด้วยการประพุดติประโยชน์ ๑

ด้วยการวางตนเสมอกัน ๑

ด้วยการไม่กล่าวคำอันเป็นเครื่องให้แตกกัน ๑

คหบดีบุตร ! ทิศเบื้องซ้าย คือ มิตรสหาย
 อังกุลบุตรปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ เหล่านี้แล้ว
 ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรโดยฐานะ ๕ ประการ คือ :-

รักษามิตรผู้ประมาทแล้ว ๑

รักษาทรัพย์ของมิตรผู้ประมาทแล้ว ๑

เป็นที่พึ่งแก่มิตรเมื่อมีภัย ๑

ไม่ทอดทิ้งในยามมีอันตราย ๑

นับถือสมาชิกในวงศ์ของมิตร ๑

เมื่อเป็นดังนี้ ทิศเบื้องซ้ายนั้น เป็นอันว่ากุลบุตรนั้น
 ปิดกันแล้ว เป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้น.

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องต่ำ

คหบดีบุตร ! ทิศเบื้องต่ำ คือ ทาสกรรมกร

อन्नนายพึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ คือ :-

ด่วยให้ทำการงานตามกำลัง ๑

ด่วยการให้อาหารและรางวัล ๑

ด่วยการรักษาพยาบาลยามเจ็บไข้ ๑

ด่วยการแบ่งของมีรสประหลาดให้ ๑

ด่วยการปล่อยให้อิสระตามสมัย ๑

คหบดีบุตร ! ทิศเบื้องต่ำ คือ ทาสกรรมกร

อन्नนายปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ เหล่านี้แล้ว

ย่อมอนุเคราะห์นายนโดยฐานะ ๕ ประการ คือ :-

เป็นผู้ลุกขึ้นทำงานก่อนนาย ๑

เลิกงานทีหลังนาย ๑

ถือเอาแต่ของที่นายให้ ๑

กระทำการงานให้ดีที่สุด ๑

นำเกียรติคุณของนายไปรำลือ ๑

เมื่อเป็นดังนี้ ทิศเบื้องต่ำนั้น เป็นอันว่ากุลบุตรนั้น

ปิดกันแล้ว เป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้น.

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องบน

คหบดีบุตร ! ทิศเบื้องบน คือ สมณพราหมณ์

อังกุลบุตรพึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ คือ :-

ด้วยเมตตากายกรรม ๑

ด้วยเมตตาวจีกรรม ๑

ด้วยเมตตามโนกรรม ๑

ด้วยการไม่ปิดประตู (คือยินดีต้อนรับ) ๑

ด้วยการคอยถวายอาโมิสทาน ๑

คหบดีบุตร ! ทิศเบื้องบน คือ สมณพราหมณ์

อังกุลบุตรปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ เหล่านี้แล้ว

ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรโดยฐานะ ๖ ประการ คือ :-

ห้ามเสียจากบาป ๑

ให้ตั้งอยู่ในความดี ๑

อนุเคราะห์ด้วยใจอันงดงาม ๑

ให้ฟังในสิ่งที่ไม่เคยฟัง ๑

ทำสิ่งที่ได้ฟังแล้วให้แจ่มแจ้งถึงที่สุด ๑

บอกทางสวรรค์ให้ ๑

เมื่อเป็นดังนี้ ทิศเบื้องบนนั้น เป็นอันว่ากุลบุตรนั้น
ปิดกั้นแล้ว เป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้น.

ความไม่มีโรค เป็นลาภอย่างยิ่ง
ความสันโดษ เป็นทรัพย์อย่างยิ่ง
ความคุ้นเคยกัน เป็นญาติอย่างยิ่ง
นิพพาน เป็นสุขอย่างยิ่ง

ธ. ชู. ๒๕/๔๒/๒๕.

๓

การตอบแทนคุณมารดาบิดาอย่างสูงสุด

ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าวการกระทำตอบแทน
ไม่ได้ง่ายแก่ท่านทั้งสอง. ท่านทั้งสอง คือใคร ?

คือ มารดา ๑ บิดา ๑

ภิกษุทั้งหลาย ! บุตรพึงประดับประคองมารดา
ด้วยบ่าข้างหนึ่ง พึงประดับประคองบิดาด้วยบ่าข้างหนึ่ง
เขามีอายุ มีชีวิตอยู่ตลอดร้อยปี และเขาพึงปฏิบัติท่านทั้งสอง
นั้นด้วยการอบกลิ่น การนวด การให้อาบน้ำ และการตัด
และท่านทั้งสองนั้น พึงถ่ายทอดจรรยาปัสสาวะบนบ่าทั้งสอง
ของเขานั้นแหละ. ภิกษุทั้งหลาย ! การกระทำอย่างนั้น
ยังไม่ชื่อว่าอันบุตรทำแล้ว หรือทำตอบแทนแล้ว
แก่มารดาบิดาเลย.

ภิกษุทั้งหลาย ! อนึ่ง บุตรพึงสถาปนามารดา
บิดาในราชสมบัติ อันเป็นอิสราธิปัตย์ ในแผ่นดินใหญ่
อันมีรตนะ ๗ ประการมากมายนี้ การกระทำอย่างนั้น
ยังไม่ชื่อว่าอันบุตรทำแล้ว หรือทำตอบแทนแล้ว
แก่มารดาบิดาเลย ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

เพราะมารดาบิดามีอุปการะมาก บำรุงเลี้ยง
แสดงโลกนี้แก่บุตรทั้งหลาย

ส่วนบุตรคนใดยังมารดาบิดาผู้ไม่มีศรัทธา
ให้สมาทานตั้งมั่นในสัทธาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วย
ศรัทธา)

ยังมารดาบิดาผู้ทุศีล ให้สมาทานตั้งมั่นใน
ศีลสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศีล)

ยังมารดาบิดาผู้มีความตระหนี่ ให้สมาทาน
ตั้งมั่นในจาคสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการบริจาค)

ยังมารดาบิดาทรามปัญญา ให้สมาทานตั้งมั่น
ในปัญญาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยปัญญา)

ภิกษุทั้งหลาย ! ด้วยเหตุมีประมาณเท่านั้นแล
การกระทำอย่างนั้น ย่อมชื่อว่าอโนบุตรนั้นทำแล้วและ
ทำตอบแทนแล้วแก่มารดาบิดา.

๔

ภัยที่แม่ลูกก็ช่วยกันไม่ได้

ภิกษุทั้งหลาย ! ปุณฺณผู้ไม่มีการสดับ ย่อมกล่าวภัยที่มารดาและบุตรช่วยกันไม่ได้ (อมาตาปุตติภย) ว่ามีอยู่ ๓ อย่าง. ๓ อย่างคือ :-

มีสมัยที่ไฟไหม้ใหญ่ตั้งขึ้น ไหม้หมู่บ้าน ไหม้นคร ไหม้นคร. ในสมัยนั้น มารดาไม่ได้บุตร (เป็นผู้ช่วยเหลืออะไรได้), บุตรก็ไม่ได้มารดา (เป็นผู้ช่วยเหลืออะไรได้).

ภิกษุทั้งหลาย ! ปุณฺณผู้ไม่มีการสดับ ย่อมเรียกภัยนี้ว่าเป็นอมาตาปุตติภย อย่างที่หนึ่ง.

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้ออื่นยังมีอีก คือมีสมัยที่มหาเมฆตั้งขึ้น เกิดน้ำท่วมใหญ่ พัดพาไปทั้งหมู่บ้าน ทั้งนคร ทั้งนคร. ในสมัยนั้น มารดาไม่ได้บุตร (เป็นผู้ช่วยเหลืออะไรได้), บุตรก็ไม่ได้มารดา (เป็นผู้ช่วยเหลืออะไรได้).

ภิกษุทั้งหลาย ! ปุณฺณผู้ไม่มีการสดับ ย่อมเรียกภัยนี้ว่าเป็นอมาตาปุตติภย อย่างที่สอง.

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้ออื่นยังมีอีก คือมีสมัยที่มีภัย คือการกำเริบ (กบฏ) มาจากป่า ประชาชนขึ้นยานมีล้อ หนึ่งกระจัดกระจายไป. เมื่อภัยอย่างนี้เกิดขึ้น สมัยนั้น มารดาไม่ได้บุตร (เป็นผู้ช่วยเหลืออะไรได้), บุตรก็ไม่ได้ มารดา (เป็นผู้ช่วยเหลืออะไรได้).

ภิกษุทั้งหลาย ! ปุณฺณผู้ไม่มีการสดับ ย่อม เรียกภัยนี้ว่าเป็นอมตาปุตติกภัย อย่างที่สาม.

ภิกษุทั้งหลาย ! ปุณฺณผู้ไม่มีการสดับ ย่อมกล่าวว่า ภัยที่มารดาและบุตรช่วยกันไม่ได้ ว่ามีอยู่ ๓ อย่าง เหล่านี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ปุณฺณผู้ไม่มีการสดับ กล่าว สมตาปุตติกภัย (ภัยที่มารดาและบุตรช่วยกันได้) แท้ๆ ๓ อย่างนี้ว่าเป็น อมาตาปุตติกภัย (ภัยที่มารดาและบุตร ช่วยกันไม่ได้) ไปเสีย.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภัย ๓ อย่าง ที่มารดาและบุตร ช่วยกันได้นั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

สามอย่าง คือ สมัยที่ไฟไหม้ใหญ่ เป็นอย่างหนึ่ง, สมัยที่น้ำท่วมใหญ่ เป็นอย่างที่สอง, สมัยที่หนีโจรขบถ เป็นอย่างที่สอง; เหล่านี้บางครั้งมารดาและบุตรก็ช่วย

กันและกันได้ แต่ปुरुชนผู้ไม่มีการสดับมากล่าวว่าเป็นภัย
ที่มารดาและบุตรก็ช่วยกันไม่ได้ไปเสียทั้งหมด.

ภิกษุทั้งหลาย !

ภัยที่มารดาและบุตรช่วยกันไม่ได้ (โดยแท้จริง)

๓ อย่างเหล่านี้ มีอยู่สามอย่าง คือ :-

ภัยเกิดจากความแก่ (ชราภัย),

ภัยเกิดจากความเจ็บไข้ (พยาธิภัย),

ภัยเกิดจากความตาย (มรณภัย).

ภิกษุทั้งหลาย ! มารดาไม่ได้ตามปรารถนากับ
บุตรผู้แก่อยู่อย่างนี้ว่า เราแก่เองเกิด บุตรของเราอย่าแก่
เลย; หรือบุตรก็ไม่ได้ตามปรารถนาจะมารดาผู้แก่อยู่
อย่างนี้ว่า เราแก่เองเกิด มารดาอย่าแก่เลย ดังนี้.

มารดาที่ไม่ได้ตามปรารถนาว่า เราเจ็บไข้เองเกิด
บุตรของเราอย่าเจ็บไข้เลย; หรือบุตรก็ไม่ได้ตามปรารถนา
ว่า เราเจ็บไข้เองเกิด มารดาของเราอย่าเจ็บไข้เลย ดังนี้.

มารดาที่ไม่ได้ตามปรารถนาว่า เราตายเองเกิด
บุตรของเราอย่าตายเลย; หรือบุตรก็ไม่ได้ตามปรารถนา
ว่า เราตายเองเกิด มารดาของเราอย่าตายเลย ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แล เป็นภัยที่มารดา
และบุตรช่วยกันไม่ได้ ๓ อย่าง.

ภิกษุทั้งหลาย ! หนทางมีอยู่ ปฏิปทามีอยู่ ย่อม
เป็นไปเพื่อเลิกละ ก้าวล่วงเสีย ซึ่งภัยทั้งที่เป็นสมاتاปุตติกภัย
และอมาตาปุตติกภัย อย่างละสาม ๆ เหล่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! หนทางหรือปฏิปทานั้น เป็น
อย่างไรเล่า ?

นั่นคือ อริยอัฏฐังคิกมรรค (อริยมรรคมีองค์ ๘)
นั่นเอง ได้แก่

สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)
สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) สัมมากัมมันตะ (ทำกรณชอบ)
สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) สัมมาวายามะ (เพียรชอบ)
สัมมาสติ (ระลึกชอบ) สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ).

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้แหละหนทาง นี้แหละ
ปฏิปทา เป็นไปเพื่อเลิกละ ก้าวล่วงเสีย ซึ่งภัยทั้งที่เป็น
สมاتاปุตติกภัย และอมาตาปุตติกภัย อย่างละสาม ๆ
เหล่านั่น.

๕

สิ่งที่ทุกคนปรารถนาจะได้

คหบดี ! ธรรม ๔ ประการนี้ นำปรารถนา
น่ารักใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก.

ธรรม ๔ ประการ เป็นอย่างไรเล่า ? คือ :-

ขอโภคทรัพย์จึงเกิดขึ้นแก่เราโดยทางธรรม
นี้เป็นธรรม ประการที่ ๑ อันนำปรารถนา
น่ารักใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก.

เราได้โภคทรัพย์ทั้งหลายโดยทางธรรมแล้ว
ขอยศจงเฟื่องฟูแก่เราพร้อมด้วยญาติและ
มิตรสหาย นี่เป็นธรรม ประการที่ ๒ อันนำปรารถนา
น่ารักใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก.

เราได้โภคทรัพย์ทั้งหลายโดยทางธรรมแล้ว
ได้ยศพร้อมด้วยญาติและมิตรสหายแล้ว
ขอเราจงเป็นอยู่ยาวนาน จงรักษาอายุให้ยั่งยืน
นี้เป็นธรรม ประการที่ ๓ อันนำปรารถนา น่ารักใคร่
น่าพอใจ หาได้ยากในโลก.

เราได้โภคะทรัพย์ทั้งหลายโดยทางธรรมแล้ว
 ได้ยศพร้อมด้วยญาติและมิตรสหายแล้ว
 เป็นอยู่นานรักษาอายุให้ยั่งยืนแล้ว เมื่อตายแล้ว
 ขอเราจงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ นี่เป็นธรรม ประการที่ ๔
 อันน่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก.

คหบดี ! ธรรม ๔ ประการนี้แล น่าปรารถนา
 น่ารักใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก.

คหบดี !

ธรรม ๔ ประการนี้ ย่อมเป็นไปได้
 ธรรม ๔ ประการ อันน่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ
 หาได้ยากในโลก ธรรม ๔ ประการ เป็นอย่างไรเล่า ? คือ :-

สัทธาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา) ๑

ศีลสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศีล) ๑

จาคสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการบริจาค) ๑

ปัญญาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยปัญญา) ๑ .

คหบดี ! ก็ สัทธาสัมปทาเป็นอย่างไรเล่า ?

อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้มีศรัทธา เชื่อปัญหาตรัสรู้ของตถาคตว่า “เพราะเหตุอย่างนี้ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เป็นผู้ไกลจากกิเลส เป็นผู้ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เป็นผู้ไปแล้วด้วยดี เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง เป็นผู้สามารถฝึกบุรุษที่สมควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เป็นครูผู้สอนของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ด้วยธรรม เป็นผู้มีความจำเริญจำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์”.

คหบดี ! นี้เรียกว่า สัทธาสัมปทา.

ก็ สีลสัมปทา เป็นอย่างไรเล่า ?

อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต เป็นผู้เว้นขาดจากอกุศลนาทาน เป็นผู้เว้นขาดจากกาเมสุมิจจาร เป็นผู้เว้นขาดจากมุสาวาท เป็นผู้เว้นขาดจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท. นี้เรียกว่า สีลสัมปทา.

ก็ จาคสัมปทา เป็นอย่างไรเล่า ?

อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ มีใจปราศจากมลทิน คือ ความตระหนี่ มีการบริจาคอันปล่อยอยู่เป็นประจำ มีฝ่ามือ อันชุ่ม ยินดีในการสละ เป็นผู้ควรแก่การขอ ยินดีในการให้ และการแบ่งปัน. นี้เรียกว่า จาคสัมปทา.

ก็ ปัญญาสัมปทา เป็นอย่างไรเล่า ?

บุคคลมีใจอันความโลภอย่างแรงกล้าคืออภิชณา ครอบงำแล้ว ย่อมทำกิจที่ไม่ควรทำ ละเลยกิจที่ควรทำ เมื่อทำกิจที่ไม่ควรทำและละเลยกิจที่ควรทำเสีย ย่อมเสื่อมจากยศและความสุข บุคคลมีใจอันพยาบาท ถีนมิทธะ อุทถัจจกุกกูจจะ อันวิจิกิจฉาครอบงำแล้ว ย่อมทำกิจที่ไม่ควรทำ ละเลยกิจที่ควรทำ เมื่อทำกิจที่ไม่ควรทำและละเลยกิจที่ควรทำเสีย ย่อมเสื่อมจากยศและความสุข.

คหบดี ! อริยสาวกนั้นแลรู้ว่า อภิชณาวิสมโลภะ (ความโลภอย่างแรงกล้า) เป็นอุปกิเลส (โทษเครื่องเศร้าหมอง) แห่งจิต ย่อมละอภิชณาวิสมโลภะอันเป็นอุปกิเลสแห่งจิต

เสียได้ รู้ว่า พยาบาท (คิดร้าย) ถีนมิตะ (ความหดหู่ซึมเซา)
อุทัจจกุกุกุจะ (ความฟุ้งซ่านรำคาญ) วิจิกิจจา (ความลังเลสงสัย)
เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ย่อมละเสียซึ่งสิ่งที่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต
เหล่านั้น .

คหบดี ! เมื่อไดอรียสาวกรู้ว่าอภิขณวิสมโลภะ
เป็นอุปกิเลสแห่งจิตดังนี้แล้ว เมื่อนั้นย่อมละเสียได้
เมื่อไดอรียสาวกรู้ว่าพยาบาท ถีนมิตะ อุทัจจกุกุกุจะ
วิจิกิจจา เป็นอุปกิเลสแห่งจิตดังนี้แล้ว เมื่อนั้นย่อมละ
สิ่งเหล่านั้นเสียได้ อริยสาวกนี้เราเรียกว่า เป็นผู้มปัญญามาก
มีปัญญาหนาแน่น เป็นผู้เห็นทาง เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา.
นี้เรียกว่า ปัญญาสัมปทา.

คหบดี !

ธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล ย่อมเป็นไป
เพื่อให้ได้ธรรม ๔ ประการ อันน่าปรารถนา น่ารักใคร่
น่าพอใจ หาได้ยากในโลก.

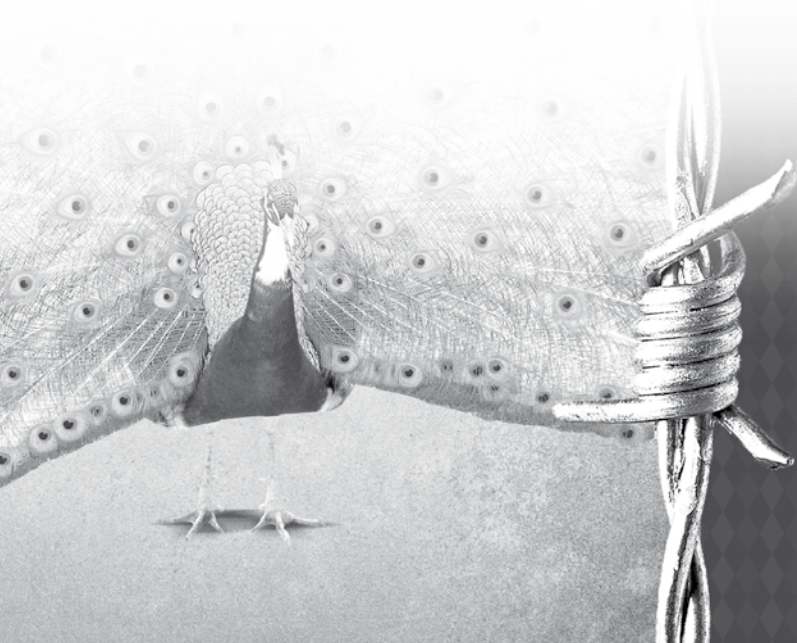
“กามทั้งหลาย

ให้เกิดความยินดีน้อย

มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก

โทษในเพราะกามนั้น มีเป็นอย่างยิ่ง”

พ. ม. ๑๒/๑๘๐/๒๑๑.

๖

ความอยากเป็นเหตุแห่งความทุกข์

ภิกษุทั้งหลาย !

เราจักแสดงธรรม (สิ่ง) ที่มีตัณหาเป็นมูล ๙ อย่าง.

๙ อย่าง อย่างไรเล่า ?

๙ อย่าง คือ :-

เพราะอาศัยตัณหา จึงมี การแสวงหา (ปริเยสนา);

เพราะอาศัยการแสวงหา จึงมี การได้ (ลาโภ);

เพราะอาศัยการได้ จึงมี ความปลงใจรัก (วินิจจโย);

เพราะอาศัยความปลงใจรัก

จึงมี ความกำหนดด้วยความพอใจ (อนุทธาโค);

เพราะอาศัยความกำหนดด้วยความพอใจ

จึงมีความสยบมัวเมา (อชฺโณसान์);

เพราะอาศัยความสยบมัวเมา

จึงมี ความจับอกจับใจ (ปริคฺคโห);

เพราะอาศัยความจับอกจับใจ

จึงมี ความตระหนี่ (มัจฉริย);

เพราะอาศัยความตระหนี่

จึงมี การหวงกั้น (อารกฺโข);

เพราะอาศัยการหวงกั้น

จึงมี เรื่องราวอันเกิดจากการหวงกั้น (อารกฺขาธิกรณ);

กล่าวคือ การใช้อาวุธไม่มีคม การใช้อาวุธมีคม

การทะเลาะ การแก่งแย่ง การวิวาท

การกล่าวคำหยาบว่า “มึง ! มึง !”

การพูดคำส่อเสียด และ การพูดเท็จทั้งหลาย :

ธรรมอันเป็นบาปอกุศลเป็นอนเก

ย่อมเกิดขึ้นพร้อม.

ภิกษุทั้งหลาย !

เหล่านี้แล ชื่อว่า ธรรมที่มีต้นหาเป็นมูล ๙ อย่าง.

๗ ทุกข์ที่เกิดจากหนี้

ภิกษุทั้งหลาย ! ความยากจน เป็นทุกข์ของคน
ผู้บริโภคคามในโลก.

ภิกษุทั้งหลาย ! คนจนเชื่องใจไร้ทรัพย์สมบัติ
ย่อมกู้หนี้, การกู้หนี้ นั้นเป็นทุกข์ของคนบริโภคคามในโลก.

ภิกษุทั้งหลาย ! คนจนเชื่องใจไร้ทรัพย์สมบัติ
กู้หนี้แล้ว ต้องใช้ดอกเบี้ย, การต้องใช้ดอกเบี้ย
นั้นเป็นทุกข์ของคนบริโภคคามในโลก.

ภิกษุทั้งหลาย ! คนจนเชื่องใจไร้ทรัพย์สมบัติ
กู้หนี้แล้ว ต้องใช้ดอกเบี้ย ไม่อาจใช้ดอกเบี้ยตามเวลา
เจ้าหนี้ก็ทวง, การถูกทวงหนี้ นั้นเป็นทุกข์ของคนบริโภคคาม
ในโลก.

ภิกษุทั้งหลาย ! คนจนเชื่องใจไร้ทรัพย์สมบัติ
ถูกทวงหน้อยู่ ไม่อาจจะใช้ให้ เจ้าหนี้น้อยมติดตาม,
การถูกติดตาม นั้นเป็นทุกข์ของคนบริโภคคามในโลก.

ภิกษุทั้งหลาย ! คนจนเข็ญใจไร้ทรัพย์สมบัติ ถูกติดตามอยู่ไม่อาจจะใช้ให้ เจ้าหนี้ย่อมจับกุม, การถูกจับกุม นั้นเป็นทุกข์ของคนบริโภคคามในโลก.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความยากจน ก็ดี, การกู้หนี้ ก็ดี, การต้องใช้ดอกเบี้ย ก็ดี, การถูกทวงหนี้ ก็ดี, การถูกติดตาม ก็ดี, การถูกจับกุม ก็ดี,

ทั้งหมดนี้ เป็นทุกข์ของคนบริโภคคามในโลก.

ภิกษุทั้งหลาย ! ฉันใดก็ฉันนั้น : ความไม่มี ศรัทธา-หิริ-โอตตปปะ-วิริยะ-ปัญญา, ในกุศลธรรม มีอยู่แก่ผู้ใด;

เรากล่าวบุคคลผู้นั้นว่า

เป็นคนจนเข็ญใจไร้ทรัพย์สมบัติ ในอริยวินัย.

ภิกษุทั้งหลาย ! คนจนชนิดนั้น เมื่อไม่มี ศรัทธา-หิริ-โอตตปปะ-วิริยะ-ปัญญา, ในกุศลธรรม เขาย่อมประพฤติ กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต,

เรากล่าว การประพฤติทุจริต ของเขา นี้ ว่าเป็น การกู้หนี้.

เพื่อจะปกปิดกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริตของเขา
เขาตั้งความปรารถนาลามก ปรารถนาไม่ให้ใครรู้จักเขา
ดำริไม่ให้ใครรู้จักเขา พูดยาเพื่อไม่ให้ใครรู้จักเขา
ชวนชวายุทุกอย่างเพื่อไม่ให้ใครรู้จักเขา,

เรากล่าว การปกปิดความทุจริตอย่างนี้ของเขานี้
ว่าเป็น ดอกเบี้ยที่เขาต้องใช้.

เพื่อนพรหมจารีผู้มีศีลเป็นที่รัก พวกเขากล่าวปรารภ
เขาอย่างนี้ว่า “ท่านผู้มีอายุนี้ทำอะไรๆ (ทุจริต) อย่างนี้
มีปกติประพฤติกระทำอะไรๆ (ทุจริต) อย่างนี้”,

เรากล่าว การถูกกล่าวอย่างนี้ ว่าเป็น การถูก
ทวงหนี้.

เขาจะไปอยู่ป่าก็ตาม อยู่โคนไม้ก็ตาม อยู่เรือนว่าง
ก็ตาม อกุศลวิตก อันลามกประกอบอยู่ด้วยความร้อนใจ
ย่อม เกิดขึ้นกลุ่มรุมจิตใจเขา,

เรากล่าว อาการอย่างนี้ ว่าเป็น การถูกติดตาม
เพื่อทวงหนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! คนจนชนิดนี้ ครั้นประพฤติ
กาย-วจี-มโนทุจริตแล้ว ภายหลังแต่การตาย เพราะ
การแตกทำลายแห่งกาย ย่อม ถูกจองจำอยู่ในนรก บ้าง
ในกำเนิดเตร็จฉาน บ้าง.

ภิกษุทั้งหลาย ! เราไม่มองเห็นการจองจำอื่น
แม้อย่างเดียวกันที่ทารุณอย่างนี้ เจ็บปวดอย่างนี้ เป็นอันตราย
อย่างนี้ ต่อการบรรลุโยคักเขมธรรมอันไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า
เหมือนการถูกจองจำในนรก หรือในกำเนิดเตร็จฉานอย่างนี้.

(คาถาผนวกท้ายพระสูตร)

ความยากจนและการกู้หนี้ ท่านกล่าวว่า เป็น
ความทุกข์ในโลก.

คนจนกู้หนี้มาเลี้ยงชีวิต ย่อมเดือดร้อน
เพราะเจ้าหนี้ติดตามบ้าง เพราะถูกจับกุมบ้าง.

การถูกจับกุมนั้น เป็นความทุกข์ของคนบูชา
การได้กาม.

ถึงแม้ในอริยวินัยนี้ก็เหมือนกัน :

ผู้ใดไม่มีศรัทธา ไม่มีหิริ ไม่มีโอตตปปะ
 สัมมแต่บาปกรรม กระทำกายทุจริต-วจีทุจริต-
 มโนทุจริต

ปกปิดอยู่ด้วยการกระทำทางกาย ทางวาจา
 ทางจิต เพื่อไม่ให้ผู้ใดรู้จักเขา,

ผู้นั้น พอกพูนบาปกรรมอยู่เนื่องนิตย์ ในที่นั้น ๆ.

คนชั่วทำบาปกรรม รู้สีกแต่กรรมชั่วของตน
 เสมือนคนยากจน กู้หนี้ยาบริโกคอยู่ ย่อมเดือดร้อน.

ความตริตริกที่เกิดจากวิปฏิสาร อันเป็นเครื่อง
 ทรมานใจ ย่อมติดตามเขา ทั้งในบ้านและในป่า.

คนชั่วทำบาปกรรม รู้สีกแต่กรรมชั่วของตน
 ไปสู่กำเนิดเดรัจฉานบางอย่าง หรือว่าถูกจองจำอยู่ในนรก.
 การถูกจองจำนั้นเป็นทุกข์ ชนิดที่ธีรชนไม่เคยประสบเลย.

“ผู้ใดเห็นโทษ โดยความเป็นโทษ
แล้วทำคืนตามธรรม ถึงความสำรวมต่อไป;
ข้อนี้เป็นความเจริญในอริยวินัยของผู้นั้น”

ส. ท. ๙/๑๑๒/๑๓๙.

๘

หลักการดำรงชีพ เพื่อประโยชน์สุขในวันนี้

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! พวกข้าพระองค์เป็นคฤหัสถ์
บริโภคคาม แอ้อต้อยด้วยบุตร ครองเรือน ใช้สอยกระแจะจันทน์
จากแคว้นกาสี ทัดทรงพวงดอกไม้ของหอมเครื่องลูบไล้ ยืนดีทอง
และเงินอยู่. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ขอพระผู้มีพระภาคจงทรง
แสดงธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข ทั้งใน
ทิฐฐธรรม (ในปัจจุบัน) และในสัมปรายะ (ในเวลาถัดต่อมา)
แก่พวกข้าพระองค์ผู้อยู่ในสถานะเช่นนี้เถิด พระเจ้าข้า !”.

พยัคฆปัชชะ ! ธรรม ๔ ประการเหล่านี้
เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข แก่กุลบุตร
ในทิฐฐธรรม (ในปัจจุบัน). ๔ ประการ อย่างไรเล่า ?

๔ ประการ คือ :-

อุฏฐานสัมปทา (ความขยันในอาชีพ)

อารักขสัมปทา (การรักษาทรัพย์)

กัลยาณมิตตตา (ความมีมิตรดี)

สมชีวิตา (การเลี้ยงชีวิตอย่างสมดุจลย์พอเพียงแก่ฐานะ).

ความขยันในอาชีพ

พัยคัมปัสสะ !

อุฏฐานสัมปทา เป็นอย่างไรเล่า ?

พัยคัมปัสสะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ สำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการลุกขึ้นกระทำการงาน คือด้วยกสิกรรม หรือ วนิชกรรม โครักขกรรม อาชีพผู้ถืออาวุธ อาชีพพรชาบุรุษ หรือด้วยศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง. ในอาชีพนั้นๆ เขาเป็นผู้เชี่ยวชาญ ไม่เกียจคร้าน ประกอบด้วยการสอดส่องในอุบายนั้นๆ สามารถกระทำ สามารถจัดให้กระทำ.

พัยคัมปัสสะ !

นี้เรียกว่า อุฏฐานสัมปทา (ความขยันในอาชีพ).

การรักษาทรัพย์

พัยคัมปัสสะ !

อารักขสัมปทา เป็นอย่างไรเล่า ?

พัยคัมปัสสะ ! กุลบุตรในกรณีนี้, โภคะอันกุลบุตรหาได้มาด้วยความเพียรเป็นเครื่องลุกขึ้น

รวบรวมมาด้วยกำลังแขน มีตัวชุ่มด้วยเหงื่อ เป็นโรคทรัพย์
ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม, เขารักษาคุ้มครอง
อย่างเต็มที่ ด้วยหวังว่า “อย่างไรเสียพระราชจะไม่รับทรัพย์
ของเราไป โจรจะไม่ปล้นเอาไป ไฟจะไม่ไหม้ น้ำจะไม่พัด
พาไป ทายาทอันไม่รักใคร่เรา จะไม่ยื้อแย่งเอาไป” ดังนี้.

พโยคัมปชชะ !

นี้เรียกว่า อารักขสัมปทา (การรักษาทรัพย์).

ความมีมิตรดี

พโยคัมปชชะ !

กัลยาณมิตตตา เป็นอย่างไรเล่า ?

พโยคัมปชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ อยู่อาศัยใน
บ้านหรือนิคมใด, ถ้ามีบุคคลใดๆ ในบ้านหรือนิคมนั้น
เป็นคนหบดีหรือบุตรคนหบดีที่ดี เป็นคนหนุ่มที่เจริญด้วยศีล
หรือเป็นคนแก่ที่เจริญด้วยศีลก็ดี ล้วนแต่ถึงพร้อมด้วย
ศรัทธา ถึงพร้อมด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยจาคะ ถึงพร้อมด้วย
ปัญญาอยู่แล้วไซ้, กุลบุตรนั้นก็ดำรงตนร่วม พุดจาร่วม
สากัจฉา (สนทนา) ร่วมกับชนเหล่านั้น.

เขาดิตตามศึกษาความถึงพร้อมด้วยสัทธาโดย
อนุรูปแก่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยสัทธา

เขาดิตตามศึกษาความถึงพร้อมด้วยศีลโดย
อนุรูปแก่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยศีล

เขาดิตตามศึกษาความถึงพร้อมด้วยจาคะโดย
อนุรูปแก่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ

เขาดิตตามศึกษาความถึงพร้อมด้วยปัญญาโดย
อนุรูปแก่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาอยู่ในที่นั้น ฯ

พัยคฆปะชชะ !

นี้เรียกว่า กัลยาณมิตตตา (ความมีมิตรดี).

การเลี้ยงชีวิตอย่างสมดุลย์พอเพียงแก่ฐานะ

พัยคฆปะชชะ ! สมชีวิตา เป็นอย่างไรเล่า ?

พัยคฆปะชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ รู้จักความ
ได้มาแห่งโภคทรัพย์ รู้จักความสิ้นไปแห่งโภคทรัพย์แล้ว
ดำรงชีวิตอยู่อย่างสม่ำเสมอ ไม่ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ฝืดเคืองนัก
โดยมีหลักว่า “รายได้ของเราจักท่วมรายจ่าย และรายจ่าย
ของเราจักไม่ท่วมรายรับ ด้วยอาการอย่างนี้” ดังนี้.

พัยคัมปชชะ ! เปรียบเหมือนคนถือตาชั่งหรือ ลูกมือของเขา ยกตาชั่งขึ้นแล้ว ก็รู้ว่า “ยังขาดอยู่เท่านี้ หรือเกินไปแล้วเท่านี้” ดังนี้ฉันใด; กุลบุตรนี้ ก็ฉันนั้น : เขารู้จักความได้มาแห่งโภคทรัพย์ รู้จักความสิ้นไปแห่ง โภคทรัพย์ แล้วดำรงชีวิตอยู่อย่างสม่าเสมอ ไม่ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ฝืดเคืองนัก โดยมีหลักว่า “รายได้ของเราจักท่วมรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักไม่ท่วมรายรับ ด้วยอาการอย่างนี้” ดังนี้.

พัยคัมปชชะ ! ถ้ากุลบุตรนี้ เป็นผู้มียาได้น้อย แต่สำเร็จการเป็นอยู่อย่างฟุ่มเฟือยแล้วไซ้ร้ ก็จะมีผู้กล่าวว่า กุลบุตรนี้ใช้จ่ายโภคทรัพย์ (อย่างสุรุ่ยสุร่าย) เหมือน คนกินผลมะเดื่อ ฉันใดก็ฉันนั้น.

พัยคัมปชชะ ! แต่ถ้ากุลบุตร เป็นผู้มียาได้ มหาศาล แต่สำเร็จการเป็นอยู่อย่างแร้นแค้นแล้วไซ้ร้ ก็จะมีผู้กล่าวว่า กุลบุตรนี้จักตายอดตายอยากอย่าง คนอนาถา.

พัยคัมปัชชะ ! เมื่อใด กุลบุตรนี้ รู้จักความได้มา
แห่งโภคทรัพย์ รู้จักความล้นไปแห่งโภคทรัพย์ แล้วดำรง
ชีวิตอยู่อย่างสม่าเสมอ ไม่ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ฝืดเคืองนัก
โดยมีหลักว่า “รายได้ของเราจักท่วมรายจ่าย และรายจ่าย
ของเรา จักไม่ท่วมรายรับ ด้วยอาการอย่างนี้” ดังนี้;

พัยคัมปัชชะ !

นี้เราเรียกว่า สมชีวิตา

(การเลี้ยงชีวิตอย่างสมดุลย์พอเพียงแก่ฐานะ).

อรรถกถ. อ. ๒๓/๒๘๙/๑๔๔.

ธรรม ๔ ประการนี้

ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์
เพื่อความสุขในปัจจุบันแก่กุลบุตร

ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ

อุฏฐานสัมปทา ๑

อารักขสัมปทา ๑

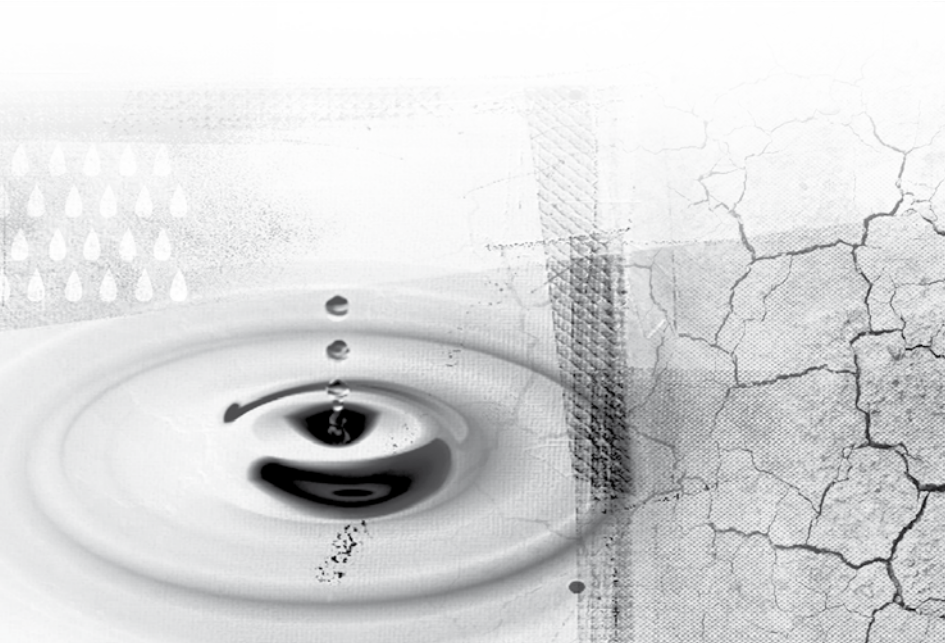
กัลยาณมิตตตา ๑

สมชีวิตา ๑

อภฺจก. ปี. ๒๓/๒๘๗/๑๔๔.

ปากทางแห่งความเจริญ ๔ ประการ
ของโศกะที่เกิดขึ้นพร้อมแล้วอย่างนี้ มีอยู่ คือ
ความไม่เป็นนักเลงหญิง
ไม่เป็นนักเลงสุรา
ไม่เป็นนักเลงการพนัน
และมีมิตรสหายเพื่อนฝูงที่ดีงาม

อภฺจิก. อ. ๒๓/๒๙๒/๑๔๔.

๙

เหตุเจริญและเหตุเสื่อม แห่งทรัพย์ ๔ ประการ

พโยคัมปิซชะ ! ปากทางแห่งความเสื่อม ๔
ประการ ของโภคทรัพย์ที่เกิดขึ้นพร้อมแล้วอย่างนี้
มีอยู่ คือ :-

ความเป็นนักเลงหญิง

นักเลงสุรา

นักเลงการพนัน

และมีมิตรสหายเพื่อนฝูงเลวทราม.

พโยคัมปิซชะ ! เปรียบเหมือนทางน้ำเข้า ๔ ทาง
ทางน้ำออก ๔ ทาง ของบึงใหญ่มีอยู่, บุรุษปิดทางน้ำเข้า
เหล่านั้นเสีย และเปิดทางน้ำออกเหล่านั้นด้วย ทั้งฝนก็
ไม่ตกลงมาตามสมควร.

พโยคัมปิซชะ ! เมื่อเป็นอย่างนั้น ความเหือดแห้ง
เท่านั้นที่หวังได้สำหรับบึงใหญ่นั้น ความเต็มเปี่ยมไม่มีทาง
ที่จะหวังได้ นี่ฉันใด;

พ้ยัคฆปัชชะ ! ผลที่จะเกิดขึ้นก็ฉนั้น สำหรับ โภคทรัพย์ที่เกิดขึ้นพร้อมแล้วอย่างนี้ ที่มีปากทางแห่ง ความเลื่อม ๔ ประการ คือ ความเป็นนักเลงหญิง เป็นนักเลงสุรา เป็นนักเลงการพนัน และมีมิตรสหาย เพื่อนฝูงเลวทราม.

พ้ยัคฆปัชชะ ! ปากทางแห่งความเจริญ ๔ ประการ ของโภคทรัพย์ที่เกิดขึ้นพร้อมแล้วอย่างนี้ มีอยู่ คือ

ความไม่เป็นนักเลงหญิง

ไม่เป็นนักเลงสุรา

ไม่เป็นนักเลงการพนัน

และมีมิตรสหายเพื่อนฝูงที่ดีงาม.

พ้ยัคฆปัชชะ ! เปรียบเหมือนทางน้ำเข้า ๔ ทาง ทางน้ำออก ๔ ทาง ของบึงใหญ่, บุรุษเปิดทางน้ำเข้า เหล่านั้นด้วย และปิดทางน้ำออกเหล่านั้นเสีย ทั้งฝนก็ ตกลงมาตามสมควรด้วย.

พี่ยกมปัสซะ ! เมื่อเป็นอย่างนั้น ความเต็มเปี่ยม
เท่านั้นที่หวังได้สำหรับบึงใหญ่นั้น ความเหือดแห้ง
เป็นอันไม่ต้องหวัง นี่ฉันใด;

พี่ยกมปัสซะ ! ผลที่จะเกิดขึ้นก็ฉันนั้น สำหรับ
โศกะที่เกิดขึ้นพร้อมแล้วอย่างนี้ ที่มีปากทางแห่งความเจริญ
๔ ประการ คือ ความไม่เป็นนักแสดงหญิง ไม่เป็นนักแสดงสุรา
ไม่เป็นนักแสดงการพนัน และมีมิตรสหายเพื่อนฝูงที่ดีงาม.

พี่ยกมปัสซะ ! ธรรมทั้ง ๔ ประการ เหล่านี้แล
เป็นธรรมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขของ
กุลบุตร ในทิวาสธรรม (ในปัจจุบัน).

อรรถกถา. อ. ๒๓/๒๙๑-๒๙๓/๑๔๔.

ธรรม ๔ ประการนี้

ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์
เพื่อความสุขในกายหน้าแก่กุลบุตร

ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ

สัทธัมมปทา ๑

ศีลสัมมปทา ๑

จาคสัมมปทา ๑

ปัญญาสัมมปทา ๑

อรรถกถา. อ. ๒๓/๒๘๙-๒๙๓/๑๔๔.

๑๐

หลักดำรงชีพเพื่อประโยชน์สุข ในเวลาถัดต่อมา

พัยคัมปัสสะ ! ธรรม ๔ ประการเหล่านี้
เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขของกุลบุตร
ในสัมปรายะ (ในเวลาถัดต่อมา) ๔ ประการ อย่างไรเล่า ?

๔ ประการคือ :-

สัทธาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา)

ศีลสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศีล)

จาคสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการบริจาค)

ปัญญาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยปัญญา)

พัยคัมปัสสะ ! สัทธาสัมปทา เป็นอย่างไรเล่า ?

พัยคัมปัสสะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ เป็นผู้มึศรัทธา
เชื่อในการตรัสรู้ของตถาคตว่า “เพราะเหตุอย่างนี้ๆ
พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เป็นผู้ไกลจากกิเลส เป็นผู้ตรัสรู้
ชอบได้โดยพระองค์เอง เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและ
ข้อปฏิบัติให้ถึงวิชา เป็นผู้ไปแล้วด้วยดี เป็นผู้รู้โลก

อย่างแจ่มแจ้ง เป็นผู้สามารถฝึกคนที่ควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เป็นครูผู้สอนของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม เป็นผู้มีความจำเริญ จำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์” ดังนี้.

พโยคัมปะชชะ ! นี้เรียกว่า สัทธาสัมปทา.

พโยคัมปะชชะ ! สีสัมปทา เป็นอย่างไรเล่า ?

พโยคัมปะชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต เป็นผู้เว้นขาดจากอกุศลนาทาน เป็นผู้เว้นขาดจากกาเมสุมิจฉาจาร เป็นผู้เว้นขาดจากมุสาวาท เป็นผู้เว้นขาดจากสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน.

พโยคัมปะชชะ ! นี้เราเรียกว่า สีสัมปทา.

พโยคัมปะชชะ ! จาคสัมปทา เป็นอย่างไรเล่า ?

พโยคัมปะชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน อยู่ครองเรือน มีจาคะอันปล่อยอยู่เป็นประจำ มีฝ่ามืออันชุ่มเป็นปกติ ยินดีแล้วในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีแล้วในการจำแนกทาน.

พโยคัมปะชชะ ! นี้เรียกว่า จาคสัมปทา.

พยัคฆปัชชะ !

ปัญญาสัมปทา เป็นอย่างไรเล่า ?

พยัคฆปัชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ เป็นผู้ที่มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเครื่องให้ถึงสัจจะแห่งการเกิดดับ เป็นเครื่องไปจากข้าศึก เป็นเครื่องเจาะแทงกิเลส เป็นเครื่องถึงซึ่งความสิ้นไปแห่งทุกข์โดยชอบ.

พยัคฆปัชชะ ! นี่เราเรียกว่า ปัญญาสัมปทา.

พยัคฆปัชชะ ! ธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล เป็นธรรมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข ของกุลบุตร ในสัมปรายะ (ในเวลาถัดต่อมา).

อฎฐก. อ. ๒๓/๒๘๙-๒๙๓/๑๔๔.

กามโกศิบุคคลผู้แสวงหาโภคทรัพย์
โดยชอบธรรม โดยไม่ทารุณ
ครั้นแสวงหาได้แล้ว ย่อมเลี้ยงตนให้เป็นสุข
ให้อิ่มหนำ แจกจ่าย กระทำบุญ
และเป็นผู้ไม่กำหนด ไม่หมกมุ่น ไม่จดจ่อ เห็นโทษ
มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก บริโภคโภคทรัพย์นั้น
นี้เป็นผู้เลิศประเสริฐ เป็นใหญ่สูงสุด

ทสก. อ. ๒๔/๑๙๔/๙๑.

๑๑ ฆราวาสชั้นเลิศ

คหบดี ! ในบรรดากามโกติเหล่านั้น กามโกติ
ผู้ใด แสวงหาโภคทรัพย์โดยธรรม โดยไม่เคียดครัดด้วย,
ครั้นแสวงหาโภคทรัพย์โดยธรรม โดยไม่เคียดครัดแล้ว
ทำตนให้เป็นสุข ให้อิ่มหนำด้วย, แบ่งปันโภคทรัพย์
บำเพ็ญบุญด้วย, ไม่กำหนัด ไม่มัวเมา ไม่ลุ่มหลง มีปกติ
เห็นโทษ มีปัญญา เป็นเครื่องสลัดออก บริโภคโภคทรัพย์
เหล่านั้นอยู่ด้วย;

คหบดี !

กามโกติผู้นี้ ควรสรรเสริญโดยฐานะทั้งสิ้น คือ :-

ควรสรรเสริญโดยฐานะที่หนึ่ง

ในข้อที่เขา แสวงหาโภคทรัพย์โดยธรรม
โดยไม่เคียดครัด,

ควรสรรเสริญโดยฐานะที่สอง

ในข้อที่เขา ทำตนให้เป็นสุข ให้อิ่มหนำ,

ควรสรรเสริญโดยฐานะที่สาม
 ในข้อที่เขา แบ่งปันโภคทรัพย์ บำเพ็ญบุญ,
 ควรสรรเสริญโดยฐานะที่สี่
 ในข้อที่เขา ไม่กำหนดไม่มัวเมา ไม่ลุ่มหลง
 มีปกติเห็นโทษ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก
 บริโภคโภคทรัพย์เหล่านั้น.

คหบดี ! กามโกคือผู้นี้ ควรสรรเสริญโดยฐานะ
 ทั้งสี่เหล่านี้.

คหบดี ! กามโกคือจำพวกนี้ เป็นกามโกคือ
 ชั้นเลิศ ชั้นประเสริฐ ชั้นหัวหน้า ชั้นสูงสุด ชั้นบวรกว่า
 กามโกคืทั้งหลาย, เปรียบเสมือนนมสดเกิดจากแม่โค
 นมส้มเกิดจากนมสด เนยข้นเกิดจากนมส้ม เนยใสเกิด
 จากเนยข้น หัวเนยใสเกิดจากเนยใส; หัวเนยใสปรากฏ
 ว่าเลิศกว่าบรรดาสันเกิดจากโคทั้งหลาย เหล่านั้น,
 ข้อนี้ฉันใด; กามโกคือจำพวกนี้ ก็ปรากฏว่าเลิศกว่า
 บรรดากามโกคืทั้งหลายเหล่านั้น ฉันนั้น แล.

๑๒

นรกที่ร้ายกาจของมนุษย์

ภิกษุทั้งหลาย ! นรกชื่อว่า มหาปริพาหะ มีอยู่.
 ในนรกนั้น, บุคคลยังเห็นรูปอย่างใดอย่างหนึ่ง
 ได้ด้วยจักขุ (ตา)

แต่ได้เห็นรูปที่ไม่น่าปรารถนาอย่างเดียว ไม่เห็น
 รูปที่น่าปรารถนาเลย;

เห็นรูปที่ไม่น่าใคร่อย่างเดียว ไม่เห็นรูปที่น่าใคร่เลย;
 เห็นรูปที่ไม่น่าพอใจอย่างเดียว ไม่เห็นรูปที่น่า
 พอใจเลย.

ในนรกนั้น, บุคคลยังฟังเสียงอย่างใดอย่างหนึ่ง
 ได้ด้วยโสตะ (หู)...

ในนรกนั้น, บุคคลยังรู้สึกกลิ่นอย่างใดอย่างหนึ่ง
 ได้ด้วยฆานะ (จมูก)...

ในนรกนั้น, บุคคลยังลิ้มรสอย่างใดอย่างหนึ่งได้
 ด้วยชีวหา (ลิ้น)...

ในนรกนั้น, บุคคลยังถูกต้องโณภูมัพพะอย่างใด
 อย่างหนึ่งได้ด้วยกาย...

ในรณนั้น, บุคคลยังรู้สึกธรรมารมณอย่างใด
อย่างหนึ่งได้ด้วยมโน (ใจ)

แต่ได้รู้สึกธรรมารมณ ที่ไม่น่าปรารถนาอย่างเดียว
ไม่ได้รู้สึกธรรมารมณที่น่าปรารถนาเลย;

ได้รู้สึกธรรมารมณที่ไม่น่าใคร่อย่างเดียว ไม่ได้รู้สึก
ธรรมารมณที่น่าใคร่เลย;

ได้รู้สึกธรรมารมณที่ไม่น่าพอใจอย่างเดียว ไม่ได้
รู้สึกธรรมารมณที่น่าพอใจ เลย.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุ
รูปหนึ่งได้ทูลถาม พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ความเร่าร้อนนั้น ใหญ่หลวงหนอ.
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ความเร่าร้อนนั้น ใหญ่หลวงนักหนอ.
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! มีไหม พระเจ้าข้า ความร้อนอื่นที่ใหญ่
หลวงกว่า น่ากลัวกว่า กว่าความร้อนนี้ ?”.

ภิกษุทั้งหลาย ! มีอยู่ ความเร่าร้อนอื่น ที่
ใหญ่หลวงกว่า น่ากลัวกว่า กว่าความร้อนนี้.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ก็ความร้อนที่ใหญ่หลวงกว่า
น่ากลัวกว่า กว่าความร้อนนี้เป็นอย่างไรเล่า ?”

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด
เหล่าหนึ่ง ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริง :-

ว่า “ทุกซ์ เป็นอย่างนี้ ๆ” ;

ว่า “เหตุให้เกิดขึ้นแห่งทุกซ์ เป็นอย่างนี้ ๆ” ;

ว่า “ความดับไม่เหลือแห่งทุกซ์เป็นอย่างนี้ ๆ” ;

ว่า “ข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึงความดับ
ไม่เหลือแห่งทุกซ์เป็นอย่างนี้” ;

สมณพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมยินดียิ่งในสังขาร
ทั้งหลาย อันเป็นไปพร้อมเพื่อชาติชรามณะ โสกะปริเทวะ
ทุกขะโทมนัสอุปายาส ;

สมณพราหมณ์เหล่านั้น ครั้นยินดียิ่งในสังขาร
ทั้งหลาย เช่นนั้นแล้ว, ย่อมปรุ้งแต่ง ซึ่งสังขารทั้งหลาย
อันเป็นไปพร้อมเพื่อชาติชรามณะ โสกะปริเทวะทุกขะ
โทมนัสอุปายาส ;

สมณพราหมณ์ทั้งหลายเหล่านั้น ครั้นปรุ้งแต่งซึ่ง
สังขารทั้งหลายเช่นนั้นแล้ว, ย่อมเร้าร้อนเพราะความเร้าร้อน
แห่งชาติ (ความเกิด) บ้าง ; ย่อมเร้าร้อนเพราะความเร้าร้อน
แห่งชราบ้าง, ย่อมเร้าร้อนเพราะความเร้าร้อนแห่งมณะบ้าง,

ย่อมเร้าร้อนเพราะความเร้าร้อนแห่งโสกะปริเทวะทุกขะ
โทมนัสอุปายาสบ้าง:

เรากล่าวว่า “สมณพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่พ้น
จากชาติชรามรณะ โสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาส
ทั้งหลาย คือไม่พ้นจากทุกข์” ดังนี้.

มหาวาร. ส. ๑๙/๕๖๒/๑๗๓๑.

แม้มีใครถามถึงความไม่ดีของบุคคลอื่น
ก็ไม่เปิดเผยให้ปรากฏ
จะกล่าวทำไมถึงเมื่อไม่ถูกใครถาม;
ก็เมื่อถูกใครถามถึงความไม่ดีของบุคคลอื่น
ก็นำเอาปัญหาไปทำให้หลีกเลี้ยวลดหย่อนลง
กล่าวความไม่ดีของผู้อื่นอย่างไม่พิสดารเต็มที่
ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า
คนคนนี้เป็น สัตบุรุษ.

จตุกฏ. อ. ๒๑/๑๐๐/๗๓.

๑๓

วาจาของสัตบุรุษ

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลประกอบด้วยธรรม
๔ ประการ เป็นที่รู้กันว่าเป็นสัตบุรุษ.

๔ ประการ อย่างไรเล่า ? ๔ ประการ คือ :-

ภิกษุทั้งหลาย ! สัตบุรุษในกรณีนี้ แม้มีใคร
ถามถึงความไม่ดีของบุคคลอื่น ก็ไม่เปิดเผยให้ปรากฏ
จะกล่าวทำไมถึงเมื่อไม่ถูกใครถาม; ก็เมื่อถูกใคร
ถามถึงความไม่ดีของบุคคลอื่น ก็นำเอาปัญหาไป
ทำให้หลีกเลี่ยงลดหย่อนลง กล่าวความไม่ดีของผู้อื่น
อย่างไม่พิสดารเต็มที่. ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า
คนคนนี้เป็น สัตบุรุษ.

ภิกษุทั้งหลาย ! สัตบุรุษอย่างอื่นยังมีอีก คือ
แม้ไม่ถูกใครถามอยู่ถึงความดีของบุคคลอื่น ก็ยังนำมา
เปิดเผยให้ปรากฏ จะต้องกล่าวทำไมถึงเมื่อถูกใครถาม;
ก็เมื่อถูกใครถามถึงความดีของบุคคลอื่น ก็นำเอาปัญหา
ไปทำให้ไม่หลีกเลี่ยงลดหย่อน กล่าวความดีของผู้อื่น

โดยพิสดารบริบูรณ์. ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า
คนคนนี้เป็น สัตบุรุษ.

ภิกษุทั้งหลาย ! สัตบุรุษอย่างอื่นยังมีอีก คือ
แม้ไม่มีใครถามถึงความไม่ดีของตน ก็ยังนำเปิดเผย
ทำให้ปรากฏ ทำไมจะต้องกล่าวถึงเมื่อถูกถามเล่า; ก็
เมื่อถูกใครถามถึงความไม่ดีของตน ก็ไม่นำเอาปัญหาไป
หาทางทำให้ลดหย่อนบิดพลิ้ว แต่กล่าวความไม่ดีของตน
โดยพิสดารเต็มที. ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า
คนคนนี้เป็น สัตบุรุษ.

ภิกษุทั้งหลาย ! สัตบุรุษอย่างอื่นยังมีอีก คือ
แม้มีใครถามถึงความดีของตน ก็ไม่เปิดเผยให้ปรากฏ
ทำไมจะต้องกล่าวถึงเมื่อไม่ถูกใครถามเล่า; ก็เมื่อถูก
ใครถามถึงความดีของตน ก็นำเอาปัญหาไปกระทำ
ให้ลดหย่อนหลีกเลี้ยวเสีย กล่าวความดีของตนโดย
ไม่พิสดารเต็มที. ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า
คนคนนี้เป็น สัตบุรุษ.

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔
ประการเหล่านี้แล เป็นที่รู้กันว่าเป็นสัตบุรุษ.

แม้ไม่มีใครถามถึงความไม่ดีของบุคคลอื่น
ก็นำมาเปิดเผยให้ปรากฏ
ไม่ต้องกล่าวถึงเมื่อถูกใครถาม;
ก็เมื่อถูกใครถามถึงความไม่ดีของบุคคลอื่น
ก็นำเอาปัญหาไปทำให้ไม่มีทางหลีกเลี่ยงลดหย่อน
แล้วกล่าวความไม่ดีของผู้อื่น อย่างเต็มที่โดยพิสดาร
ภิกษุทั้งหลาย !
ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า คนคนนี้เป็น อสัตบุรุษ.

จิตฺตฺก. อ. ๒๑/๑๐๐/๗๓.

๑๔

วาจาของอัสตบुरुช

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นที่รู้กันว่าเป็น อัสตบुरुช.

๔ ประการ อย่างไรเล่า ? ๔ ประการ คือ :-

ภิกษุทั้งหลาย ! อัสตบुरुชในกรณีนี้ แม้ไม่มีใครถามถึงความไม่ดีของบุคคลอื่น ก็นำมาเปิดเผยให้ปรากฏ ไม่ต้องกล่าวถึงเมื่อถูกใครถาม; ก็เมื่อถูกใครถามถึงความไม่ดีของบุคคลอื่น ก็นำเอาปัญหาไปทำให้ไม่มีทางหลีกเลี่ยงลดหย่อน แล้วกล่าวความไม่ดีของผู้อื่นอย่างเต็มที่โดยพิสดาร. ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า คนคนนี้เป็น อัสตบुरुช.

ภิกษุทั้งหลาย ! อัสตบुरुชอย่างอื่นยังมีอีก คือ แม้ถูกใครถามอยู่ถึงความดีของบุคคลอื่น ก็ไม่เปิดเผยให้ปรากฏไม่ต้องกล่าวถึงเมื่อไม่ถูกใครถาม; ก็เมื่อถูกใครถามถึงความดีของบุคคลอื่น ก็นำเอาปัญหาไปทำให้ลดหย่อนไขว่ไขว่ แล้วกล่าวความดีของผู้อื่นอย่างไม่พิสดารเต็มที่. ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า คนคนนี้เป็น อัสตบुरुช.

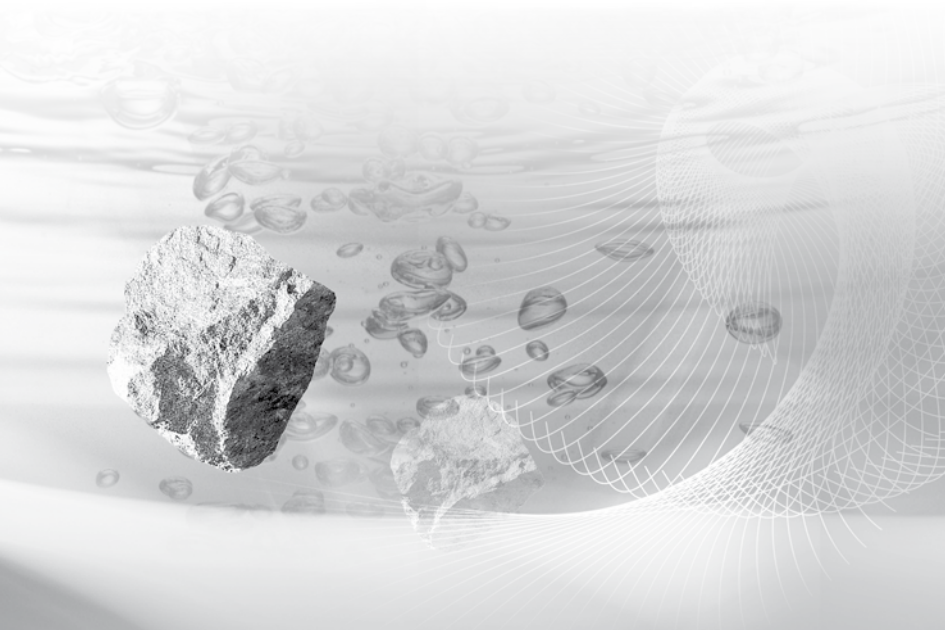
ภิกษุทั้งหลาย ! อสัตบุรุษอย่างอื่นยังมีอีก คือ แม้ถูกใครถามถึงความไม่ดีของตน ก็ปกปิดไม่เปิดเผยให้ปรากฏ ไม่ต้องกล่าวถึงเมื่อไม่ถูกใครถาม; ก็เมื่อถูกใครถามถึงความไม่ดีของตน ก็นำเอาปัญหาไปทำให้ลดหย่อนไขว้เขว แล้วกล่าวความไม่ดีของตนอย่างไม่พิสดารเต็มที่. ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า คนคนนี้เป็น อสัตบุรุษ.

ภิกษุทั้งหลาย ! อสัตบุรุษอย่างอื่นยังมีอีก คือ แม้ไม่มีใครถามถึงความดีของตน ก็กำมาโอ้อวดเปิดเผยจะกล่าวทำไมถึงเมื่อถูกใครถาม; ก็เมื่อถูกใครถามถึงความดีของตน ก็นำเอาปัญหาไปทำให้ไม่ลดหย่อนหลีกเลี้ยว กล่าวความดีของตนอย่างเต็มที่โดยพิสดาร. ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า คนคนนี้เป็น อสัตบุรุษ.

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล เป็นที่รู้กันว่าเป็นอสัตบุรุษ.

“ความหวั่นไหวโยกโคลงแห่งกายก็ตาม
ความหวั่นไหวโยกโคลงแห่งจิตก็ตาม
ย่อมมีไม่ได้ เพราะการเจริญ ทำให้มาก
ซึ่งอานาปานสติสมาธิ”

มหาวาร. ส. ๑๙/๓๙๙/๑๓๒๒.

๑๕

วิธีปฏิบัติทางจิต เมื่อถูกติเตียนหรือถูกทำร้ายร่างกาย

ผัดคุณะ ! ถ้ามีใครกล่าวติเตียนเธอต่อหน้า;

ผัดคุณะ ! ในกรณีเช่นนั้น

เธอพึงละฉันทะและวิตกชนิดที่เป็นวิสัยแห่ง
ชาวบ้านเสีย.

ผัดคุณะ ! ในกรณีเช่นนั้น

เธอพึงทำความสำเหนียกอย่างนี้ว่า

“จิตของเราจักไม่แปรปรวน เราจักไม่กล่าว
วาจาอันเป็นบาป เราจักเป็นผู้มีจิตเอ็นดูเกื้อกูล มีจิต
ประกอบด้วยเมตตา ไม่มีโทสะในภายใน” ดังนี้.

ผัดคุณะ ! เธอพึงสำเหนียกอย่างนี้.

ผัดคุณะ ! ถ้ามีใครประหารเธอด้วยฝ่ามือ
ด้วยก้อนหิน ด้วยท่อนไม้ หรือด้วยศัสตรา;

ผัดคุณะ ! ในกรณีเช่นนั้น

เธอก็พึงละนันทะและวิตกชนิดที่เป็นวิสัยแห่ง
ชาวบ้านเสีย.

ผัดคุณะ ! ในกรณีเช่นนั้น

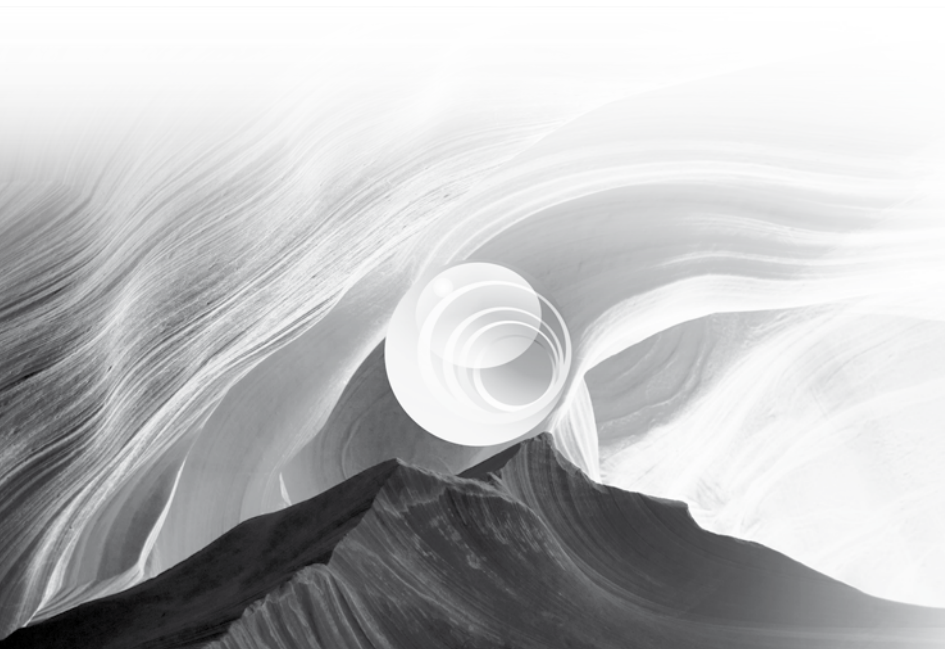
เธอก็พึงทำความสำเหนียกอย่างนี้ว่า

“จิตของเราจักไม่แปรปรวน เราจักไม่กล่าว
วาจาอันเป็นบาป เราจักเป็นผู้มีจิตเอ็นดูเกื้อกูล มีจิต
ประกอบด้วยเมตตา ไม่มีโทสะในภายใน” ดังนี้.

ผัดคุณะ ! เธอก็พึงทำการสำเหนียกอย่างนี้ แล.

ในยุคไหนก็ตาม เวิร์กทั้งหลาย
ไม่เคยระงับได้ ด้วยการผูกเวอร์เลย์
แต่ระงับได้ ด้วยการไม่มีการผูกเวอร์
กรรมนี้เป็นของเก่า ใช้ได้ตลอด

อุปรี. ม. ๑๔/๒๕๕/๔๔๐.

๑๖

การวางจิตเมื่อถูกกล่าวหา

ภิกษุทั้งหลาย ! ทางแห่งถ้อยคำที่บุคคลอื่น
จะพึงกล่าวหาเธอ ๕ อย่าง เหล่านี้ มีอยู่ คือ :-

๑. กล่าวโดยกาลหรือโดยมิใช่กาล
๒. กล่าวโดยเรื่องจริงหรือโดยเรื่องไม่จริง
๓. กล่าวโดยอ่อนหวานหรือโดยหยาบคาย
๔. กล่าวด้วยเรื่องมีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์
๕. กล่าวด้วยมีจิตเมตตาหรือมีโทสะในภายใน

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อเขากล่าวอยู่อย่างนั้น
ในกรณีนั้นๆ เธอพึงทำการสำเหนียกอย่างนี้ว่า

“จิตของเรา จักไม่แปรปรวน เราจักไม่กล่าว
วาจาอันเป็นบาป เราจักเป็นผู้มีจิตเอ็นดูเกื้อกูล มีจิต
ประกอบด้วยเมตตา ไม่มีโทสะในภายใน อยู่, จักมี
จิตสหระคตด้วยเมตตาแผ่ไปยังบุคคลนั้น อยู่ และจักมี
จิตสหระคตด้วยเมตตา อันเป็นจิตไพบุลย์ ใหญ่หลวง
ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาท แผ่ไปสู่โลกถึงที่สุด
ทุกทิศทาง มีบุคคลนั้นเป็นอารมณ์ แล้วแลอยู่” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย !

เธอพึงทำการสำเนียงอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าโจรผู้คอยชั่ง ฟังเลื้อย
อวัยวะน้อยใหญ่ของใครด้วยเลื้อยมีด้ามสองข้าง ผู้ใดมีใจ
ประทุษร้ายในโจรนั้น ผู้นั้นชื่อว่าไม่ทำตามคำสอนของเรา
เพราะเหตุที่มีใจประทุษร้ายต่อโจรนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกรณีนั้น

เธอพึงทำการสำเนียงอย่างนี้ว่า

“จิตของเราจักไม่แปรปรวน เราจักไม่กล่าว
วาจาอันเป็นบาป เราจักเป็นผู้มีจิตเอ็นดูเกื้อกูล มีจิต
ประกอบด้วยเมตตา ไม่มีโทสะในภายใน อยู่, จักมี
จิตสหระคตด้วยเมตตาแผ่ไปยังบุคคลนั้น อยู่ และจักมี
จิตสหระคตด้วยเมตตา อันเป็นจิตไพบุลย์ ใหญ่หลวง
ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาท แผ่ไปสู่โลกถึงที่สุด
ทุกทิศทาง มีบุคคลนั้นเป็นอารมณ์ แล้วแลอยู่” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย !

เธอพึงทำการสำเนียงอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ! เธอพึงกระทำในใจถึงโอวาทอันเปรียบด้วยเลื่อยนี้ อยู่เนืองๆ เกิด.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อเธอทำในใจถึงโอวาทนั้นอยู่ เธอจะได้เห็นทางแห่งการกล่าวหาเล็กหรือใหญ่ ที่เธออดกลั้น ไม่ได้ อยู่อีกหรือ ?

“ข้อนั้นหามิได้พระเจ้าข้า !”.

ภิกษุทั้งหลาย !

เพราะเหตุ^{นี้}นั้นในเรื่องนี้

พวกเธอทั้งหลาย

จงกระทำในใจถึงโอวาทอันเปรียบด้วยเลื่อยนี้ อยู่เป็นประจำเกิด นั้นจักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่เธอทั้งหลายตลอดกาลนาน.

“พึงศึกษาว่า ‘เราจักไม่พูดถ้อยคำ
ซึ่งจะเป็นเหตุให้ทู่มเถียงกัน’
เมื่อมีถ้อยคำซึ่งจะเป็นเหตุให้ทู่มเถียงกัน
ก็จำต้องหวังการพูดมาก,
เมื่อมีการพูดมากย่อมคิดฟังชาน,
เมื่อคิดฟังชาน ย่อมไม่สำรวจ,
เมื่อไม่สำรวจ จิตย่อมห่างจากสมาธิ”

สตตก. อ. ๒๓/๘๗/๕๘.

๑๗

วาจาของสะเกไก่ใหม่

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนหญิงสะเกไก่ใหม่ อันเขาเพิ่งนำมาขูดคันขูดวัน ตลอดเวลาเท่านั้น ก็ยังมีความ ละอายและความกลัวที่ดำรงไว้ได้อย่างเข้มแข็ง ในแม่ผ้าบัง ในพ่อผ้าบัง ในสามีบัง แม้ที่สุดแต่ในทาสกรรมกรคนใช้.

ครั้นล่วงไปโดยสมัยอื่น เพราะอาศัยความคุ้นเคยกัน หญิงสะเกไ่นั้น ก็ตวาดแม่ผ้าบัง พ่อผ้าบัง แม้แต่กะสามี ว่า “หลีกไปๆ พวกแกจะรู้อะไร” นี่ฉันใด;

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้ก็ฉันนั้น : ภิกษุบางรูปใน ธรรมวินัยนี้ ออกบวชจากเรือน เป็นผู้ไม่มีเรือนได้ขูดคัน ขูดวัน ตลอดเวลาเพียงเท่านั้น หิริและโอตตปปะของเขานั้น ยังดำรงอยู่อย่างเข้มแข็ง ในภิกษุ ในภิกษุณี ในอุบาสก ในอุบาสิกา แม้ที่สุดแต่ในคนวัดและสามเณร.

ครั้นล่วงไปโดยสมัยอื่น เพราะอาศัยความคุ้นเคยกัน เขาก็กล่าว ตวาดอาจารย์บ้าง อุปัชฌาย์บ้างว่า “หลีกไปๆ พวกท่านจะรู้อะไร” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุนี้ในเรื่องนี้
เธอทั้งหลายพึงทำการฝึกหัดศึกษาอย่างนี้ว่า
“เราจักอยู่อย่างมีจิตเสมอกันกับหญิงสะใภ้ใหม่
ผู้มาแล้วไม่นาน” ดังนี้.

จิตฺตกฺก. อ. ๒๑/๑๐๐/๗๓.

ตลกตรู๊ดซึ่งวาจาใด อันจริง อันแท้
ประกอบด้วยประโยชน์
แต่ไม่เป็นที่รักที่พึงใจของผู้อื่น
ตลกตย่อมเลือกให้เหมาะสมกาล
เพื่อกล่าวาจานั้น

ม. ม. ๑๓/๙๑/๙๔.

๑๘ วาจาที่ไม่มีโทษ

ภิกษุทั้งหลาย ! วาจาอันประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ เป็นวาจาสุภาษิต ไม่เป็นวาจาทุพภาษิต เป็นวาจาไม่มีโทษและวิญญูชนไม่ติเตียน.

องค์ ๕ ประการ อย่างไรเล่า ?

๕ ประการ คือ :-

กล่าวแล้วควรแก่เวลา (กาลเนน ภาสิตา โหติ).

กล่าวแล้วตามสัจจจริง (สจฺจ ภาสิตา โหติ).

กล่าวแล้วอย่างอ่อนหวาน (สมฺมุทา ภาสิตา โหติ).

กล่าวแล้วอย่างประกอบด้วยประโยชน์

(อตุตฺตสญฺหิตา ภาสิตา โหติ).

กล่าวแล้วด้วยเมตตาจิต

(เมตฺตตฺตจฺจเตน ภาสิตา โหติ).

ภิกษุทั้งหลาย ! วาจาอันประกอบด้วยองค์ ๕ ประการเหล่านี้แล เป็นวาจาสุภาษิต ไม่เป็นวาจาทุพภาษิต เป็นวาจาไม่มีโทษและวิญญูชนไม่ติเตียน.

อนึ่ง คนเราเมื่อมีการอยู่ร่วมกัน
กับคนที่สะอาดหรือคนที่ไม่สะอาดก็ตาม
ต้องมีสติกำกับอยู่ด้วยเสมอ,
แต่นั้นพึงสามัคคีต่อกัน
มีปัญญาทำที่สุดทุกข์แห่งตน เถิด.

อภฺรฺก. อ. ๒๓/๑๗๐/๑๐๐.

๑๙

คู่บพเพสนนิวาส

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภรรยาและสามีทั้งสอง
พึงหวังพบกันและกันทั้งในปัจจุบัน และในสัมปรายภพ
ทั้งสองเที่ยว พึงเป็นผู้มีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน
มีจาคะเสมอกัน มีปัญญาเสมอกัน ภรรยาและสามี
ทั้งสองนั้น ย่อมได้พบกันและกันทั้งในปัจจุบัน ทั้งใน
สัมปรายภพ.

ภรรยาและสามีทั้งสอง เป็นผู้ที่มีศรัทธา รู้ความ
ประสงค์ของผู้ขอ มีความสำรวม เป็นอยู่โดยธรรม เจรจา
ถ้อยคำที่น่ารักแก่กันและกัน ย่อมมีความเจริญรุ่งเรืองมาก
มีความสุขทั้งสองฝ่าย มีศีลเสมอกัน รักใคร่กันมาก
ไม่มีใจร้ายต่อกัน ประพฤติธรรมในโลกนี้แล้ว ทั้งสอง
เป็นผู้มีศีลและวัตรเสมอกัน ย่อมเป็นผู้สวैयाการมณเฑ
ผลิตเพลินันเทงใจอยู่ในเทวโลก.

รักษาตน ด้วยการเสพรธรรมะ
ด้วยการเจริญธรรมะ ด้วยการทำให้มากซึ่งธรรมะ
รักษาผู้อื่น ด้วยการอดทน
ด้วยการไม่เบียดเบียน
ด้วยเมตตาจิต ด้วยความรักใคร่เอ็นดู

มหา. ส. ๑๙/๒๒๔/๗๕๘.

๒๐

ภรรยา ๗ จำพวก

ครั้งนั้น เมื่อเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนั่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปยังนิเวศน์ของท่าน อนาถบิณฑิกเศรษฐี ประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดแล้ว ก็ สมัยนั้น มนุษย์ทั้งหลายในนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิก- เศรษฐีส่งเสียงอื้ออึง ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีเข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคม แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า คหบดี เหตุไรหนอ มนุษย์ทั้งหลายในนิเวศน์ของท่าน จึงส่งเสียง อื้ออึงเหมือนชาวประมงแย่งปลากัน.

อนาถบิณฑิกเศรษฐีกราบทูลว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! นางสุชาดาคนนี้ ข้าพระองค์ นำมาจากตระกูลมั่งคั่งมาเป็นสีกาในเรือน นางไม่เชื่อถือ แม่ผัว พ่อผัว สามี แม้แต่พระผู้มีพระภาค นางก็ไม่สักการะเคารพนับถือ บูชา”.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกนางสุชาดา
หญิงสะใภ้ในเรือนว่า “มานี่นะ ! สุชาดา” นางสุชาดา
หญิงสะใภ้ในเรือนทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว เข้าไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควร
ส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

สุชาดา ! ภริยาของบุรุษ ๗ จำพวกนี้

๗ จำพวกเป็นไหน คือ :-

ภริยาเสมอด้วยเพศฌมาต ๑

เสมอด้วยใจ ๑

เสมอด้วยนาย ๑

เสมอด้วยแม่ ๑

เสมอด้วยพี่สาวน้องสาว ๑

เสมอด้วยเพื่อน ๑

เสมอด้วยทาสี ๑

สุชาดา ! ภริยาของบุรุษ ๗ จำพวกนี้แล
เธอเป็นจำพวกไหนใน ๗ จำพวกนั้น.

นางสุชาดากราบทูลว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! หม่อมฉันยังไม่รู้ทั่วถึงความ
แห่งพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วโดยย่อนี้ได้โดยพิสดาร.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ขอประทานพระวโรกาส ขอ
พระผู้มีพระภาค โปรดทรงแสดงธรรมแก่หม่อมฉัน โดยที่หม่อมฉัน
จะพึงรู้ทั่วถึงเนื้อความแห่งพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสโดยย่อนี้
โดยพิสดารเถิด”

สุชาดา ! ถ้าอย่างนั้น เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี
เราจักกล่าว

นางสุชาดาหึงสະໄກ้ในเรือน ทูลรับพระผู้มี
พระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสพระพุทฺธพจน์นี้ว่า :-

(๑) ภริยาผู้มีจิตประทุษร้าย ไม่อนุเคราะห์ด้วย
ประโยชน์เกื้อกูล ยินดีในชายอื่น ดูหมิ่นสามี เป็นผู้นั้น
เขาซื้อมัตถด้วยทรัพย์ พยายามจะฆ่าผิว ภริยาของบุรุษ
เห็นปานนี้เรียกว่า *วธกาภริยา ภริยาเสมอด้วยเพชฌฆาต*.

(๒) สามีของหญิงประกอบด้วยศิลปกรรม
พาณิชยกรรม และกสิกรรม ได้ทรัพย์ใดมา ภริยาปวารณา
จะยกยกอทรัพย์ แม้มืออยู่น้อยนั้นเสีย ภริยาของบุรุษเห็นปานนี้
เรียกว่า *โจรภริยา ภริยาเสมอด้วยโจร*.

(๓) ภริยาที่ไม่สนใจการงาน เกียจคร้าน กินมาก
ปากร้าย ปากกล้า ร้ายกาจ กล่าวคำหยาบ ช่มชီးผู้ขยันขันแข็ง
ภริยาของบุรุษเห็นปานนี้เรียกว่า *อัยยาภริยา ภริยาเสมอ
ด้วยนาย*.

(๔) ภริยาใดอนุเคราะห์ด้วยประโยชน์เกื้อกูล
ทุกเมื่อ ตามรักษาสามีเหมือนมารดารักษาบุตร รักษา
ทรัพย์ที่สามีหามาได้ไว้ ภริยาของบุรุษเห็นปานนี้เรียกว่า
มาตาภริยา ภริยาเสมอด้วยมารดา.

(๕) ภริยาที่เป็นเหมือนพี่สาวน้องสาว มีความ
เคารพในสามีของตน เป็นคนละอายบาป เป็นไปตาม
อำนาจสามี ภริยาของบุรุษเห็นปานนี้เรียกว่า **ภคินีภริยา**
ภริยาเสมอด้วยพี่สาว น้องสาว.

(๖) ภริยาใดในโลกนี้เห็นสามีแล้วชื่นชมยินดี
เหมือนเพื่อนผู้จากไปนานแล้วกลับมา เป็นหญิงมีศีล
มีวัตร ปฏิบัติสามี ภริยาของบุรุษเห็นปานนี้เรียกว่า
สขีภริยา ภริยาเสมอด้วยเพื่อน.

(๗) ภริยาใดสามีเสียสติ ชูตะคอก ก็ไม่โกรธ
ไม่คิดพิโรธโกรธตอบสามี อดทนได้ เป็นไปตามอำนาจสามี
ภริยาของบุรุษเห็นปานนี้เรียกว่า **ทาสีภริยา ภริยาเสมอ**
ด้วยทาสี.

ภริยาที่เรียกว่า

วธกาภริยา ๑, โจรีภริยา ๑, อัยยาภริยา ๑

ภริยาทั้ง ๓ จำพวกนั้น ล้วนแต่เป็นคนทุศีล
หยาบช้า ไม่เอื้อเฟื้อ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงนรก.

ส่วนภริยาที่เรียกว่า

มาตาภริยา ๑, ภคินีภริยา ๑

สซีภริยา ๑, ทาสีภริยา ๑

ภริยาทั้ง ๔ จำพวกนั้น เพราะตั้งอยู่ในศีล
ถนอมรักไว้อย่างเย็น เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติ.

สุชาดา ! ภริยาของบุรุษ ๗ จำพวกนี้แล
เธอเป็นภริยาจำพวกไหน ใน ๗ จำพวกนั้น.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ขอพระผู้มี
พระภาคโปรดทรงจำหม่อมฉันว่า เป็นภริยาของสามีผู้เสมอด้วยทาสี.

๒๑ มนุษย์ผี

คหบดีและคหปตานีทั้งหลาย
การอยู่ร่วม ๔ ประการนี้

๔ ประการเป็นอย่างไรเล่า ? คือ :-

- (๑) ชายผิ้อยู่ร่วมกับหญิงผี
- (๒) ชายผิ้อยู่ร่วมกับหญิงเทวดา
- (๓) ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงผี
- (๔) ชายเทวดา อยู่ร่วมกับหญิงเทวดา

คหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ! ก็ชายผิ้อยู่ร่วม
กับหญิงผิ้อย่างไร ?

สามีในโลกนี้เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิด
ในกาม พุดเทจ ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้ง
แห่งความประมาท เป็นคนทุศีล มีบาปกรรม มีใจอันมลทิน
คือความตระหนี่ครอบงำ ด่าและบริภาษสมณพราหมณ์
อยู่ครองเรือน แม้ภรรยาของเขาก็เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์
ประพฤติผิดในกาม ฯลฯ เป็นคนทุศีล มีบาปกรรม มีใจอัน

มลทินคือความตระหนี่ครอบงำ ต่ำและบริภาษสมณพราหมณ์
อยู่ครองเรือน.

คหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ! ชายผิอยู่ร่วม
กับหญิงผิ อย่างนี้แล.

คหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ! ก็ชายผิอยู่ร่วม
กับหญิงเทวดาอย่างไร ?

สามีในโลกนี้เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ฯลฯ ต่ำและ
บริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน ส่วนภรรยาของเขา
เป็นผู้ดเว้น จากการฆ่าสัตว์ จากการลักทรัพย์ จากการ
ประพฤติดีในกาม จากการพูดเท็จ จากการดื่มน้ำเมา
คือสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท มีศีล
มีกัลยาณธรรม มีใจปราศจากมลทินคือความตระหนี่
ไม่ต่ำไม่บริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน.

คหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ! ชายผิอยู่ร่วม
กับหญิงเทวดา อย่างนี้แล.

คหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ! ก็ชายเทวดา
อยู่ร่วมกับหญิงผิอย่างไร ?

สามเณรในโลกนี้เป็นผู้งดเว้น จากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ
อยู่ครองเรือน ส่วนภรรยาของเขาเป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ฯลฯ
ด่าและบริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน.

คหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ! ชาย เทวดา
อยู่ร่วมกับหญิงผี อย่างนี้แล.

คหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ! ก็ชาย เทวดา
อยู่ร่วมกับหญิงเทวดาอย่างไร ?

สามเณรในโลกนี้เป็นผู้งดเว้น จากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ
ไม่ด่าไม่บริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน แม้ภรรยา
ของเขาก็เป็นผู้งดเว้น จากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ ไม่ด่า
ไม่บริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน

คหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ! ชาย เทวดา
อยู่ร่วมกับหญิงเทวดา อย่างนี้แล.

คหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ! การอยู่ร่วม ๔
ประการอย่างนี้แล.

ภรรยาและสามเณรทั้งสองเป็นผู้ทุศีล เป็นคนตระหนี่
มักด่าว่าสมณพราหมณ์ ชื่อว่าเป็นผีมาอยู่ร่วมกัน.

สามีเป็นผู้ทุศีล มีความตระหนี่ มักด่าว่าสมณพราหมณ์ ส่วนภรรยาเป็นผู้มีศีล รู้ความประสงค์ของผู้ขอ ปราศจากความตระหนี่ ภรรยา นั้นชื่อว่าเทวดาอยู่ร่วมกับสามีผิ.

สามีเป็นผู้มีศีล รู้ความประสงค์ของผู้ขอ ปราศจากความตระหนี่ ส่วนภรรยาเป็นผู้ทุศีล มีความตระหนี่ มักด่าว่าสมณพราหมณ์ ชื่อว่าหญิงผิอยู่ร่วมกับสามีเทวดา.

ทั้งสองเป็นผู้มีศรัทธา รู้ความประสงค์ ของผู้ขอมีความสำรวม เป็นอยู่โดยธรรม ภรรยาและสามีทั้งสองนั้น เจริญถ้อยคำที่นารักแก่กันและกัน ย่อมมีความเจริญรุ่งเรืองมาก มีความผาสุก ทั้งสองฝ่ายมีศีลเสมอกัน รักใคร่กันมาก ไม่มีใจร้ายต่อกัน ครั้นประพุดติธรรม ในโลกนี้แล้ว ทั้งสองเป็นผู้มีศีลและวัตรเสมอกัน ย่อมเป็นผู้เสวยกามารมณ์เพลิตเพลีนบันเทิงใจอยู่ในเทวโลก.

สิ่งใดมีความเกิด เป็นธรรมดา

สิ่งนั้นทั้งหมด

มีความดับไป เป็นธรรมดา

มหา. ที. ๑๐/๔๗/๔๙.

๒๒

เข้าใจเรื่องกรรม

เรื่องควรทราบเกี่ยวกับกรรม ทั้ง ๖ แจ่มุม

ภิกษุทั้งหลาย ! กรรม เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ,
 นิทานสัมภาระ แห่งกรรม เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ,
 เวมัตตตา แห่งกรรม เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ,
 วิบาก แห่งกรรม เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ,
 กัมมนิโรธ เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ,
 กัมมนิโรธคามินีปฏิปทา เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ ...

คำที่เรากล่าวแล้วดั่งนี้นั้น
 เราอาศัยอะไรกล่าวเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย !

เรากล่าวซึ่งเจตนา ว่าเป็นกรรม
 เพราะว่าบุคคลเจตนาแล้ว ย่อมกระทำซึ่งกรรม
 ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ.

ภิกษุทั้งหลาย ! นิทานสัมภวะแห่งกรรมทั้งหลาย
เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! นิทานสัมภวะ (เหตุเป็นแดน
เกิดพร้อม) แห่งกรรมทั้งหลาย คือ ผัสสะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! เวมัตตตาแห่งกรรมทั้งหลาย
เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! กรรมที่ทำสัตว์ให้เสวยเวทนา
ในนรก มีอยู่, กรรมที่ทำสัตว์ให้เสวยเวทนาในกำเนิด-
เดรัจฉาน มีอยู่, กรรมที่ทำสัตว์ให้เสวยเวทนาในปรต-
วิสัย มีอยู่, กรรมที่ทำสัตว์ให้เสวยในมนุษยโลก มีอยู่,
กรรมที่ทำสัตว์เสวยในเทวโลก มีอยู่,

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรากล่าวว่า เวมัตตตา
(ความมีประมาณต่างๆ) แห่งกรรมทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลาย ! วิบากแห่งกรรมทั้งหลาย เป็น
อย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าววิบากแห่งกรรม
ทั้งหลาย ว่ามีอยู่ ๓ อย่าง คือ วิบากในทิฏฐธรรม

(คือทันควัน) หรือว่า วิชาในอุปปะชชะ (คือในเวลาต่อมา)
หรือว่า วิชาในอุปปริยายะ (คือในเวลาต่อมาอีก).

ภิกษุทั้งหลาย ! นี่เรากล่าวว่า วิชาแห่งกรรม
ทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลาย ! กัมมนิโรธ เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ความดับแห่งกรรมย่อมมี
เพราะความดับแห่งผัสสะ.

อริยอัฏฐังคิกมรรค (อริยมรรคมีองค์แปด) นั้นนั่นเอง
เป็นกัมมนิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือ
แห่งกรรม); ได้แก่ สิ่งเหล่านี้คือ :-

สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ)

สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ)

สัมมาวาจา (การพูดจาชอบ)

สัมมากัมมันตะ (การทำงานชอบ)

สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีวิตชอบ)

สัมมาวายามะ (ความพากเพียรชอบ)

สัมมาสติ (ความระลึกชอบ)

สัมมาสมาธิ (ความตั้งใจมั่นชอบ).

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อใด อริยสาวก ย่อมรู้ชัด
ซึ่งกรรม อย่างนี้, รู้ชัดซึ่งนิทานสัมภาระแห่งกรรม อย่างนี้,
รู้ชัดซึ่งเวมัตตตาแห่งกรรม อย่างนี้, รู้ชัดซึ่งวิบากแห่ง
กรรม อย่างนี้, รู้ชัดซึ่งกัมมนิโรธ อย่างนี้, รู้ชัดซึ่ง
กัมมนิโรธคามินีปฏิปทา อย่างนี้;

อริยสาวกนั้น ย่อมรู้ชัดซึ่งพรหมจรรย์นี้ว่า
เป็นเครื่องเจาะแทงกิเลส เป็นที่ดับไม่เหลือแห่งกรรม.

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อที่เรากล่าวแล้วว่า
“กรรม เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ,
นิทานสัมภาระแห่งกรรม เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ,
เวมัตตตาแห่งกรรม เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ,
วิบากแห่งกรรม เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ,
กัมมนิโรธ เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ,
กัมมนิโรธคามินีปฏิปทา เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ”
ดังนี้ (รวมสิ่งที่บุคคลควรทราบเกี่ยวกับกรรมทั้ง ๖ แง่มุม) นั้น
เราอาศัยความข้อนี้กล่าวแล้ว.

๒๓

กรรมเปรียบด้วยก้อนเกลือ

ภิกษุทั้งหลาย ! ใครพึงกล่าวว่า คนทำกรรม
อย่างใด ๆ ย่อมเสวย กรรมนั้น อย่างนั้น ๆ ดังนี้ เมื่อเป็น
อย่างนั้น การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ก็มีไม่ได้ ช่องทาง
ที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบก็ไม่มีปรากฏ.

ส่วนใครกล่าวว่า คนทำกรรมอันจะพึงให้ผล
อย่างใด ๆ ย่อมเสวย ผลของกรรมนั้น อย่างนั้น ๆ ดังนี้
เมื่อเป็นอย่างนี้ การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ย่อมมีได้
ช่องทางที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบก็ย่อมปรากฏ.

ภิกษุทั้งหลาย ! บาปกรรมแม้ประมาณน้อย
ที่บุคคลบางคนทำแล้ว บาปกรรมนั้นย่อมนำเขาไปนรกได้
บาปกรรมประมาณน้อยอย่างเดียวกันนั้น บางคนทำแล้ว
กรรมนั้นเป็นทิวฐธรรมเวทนียกรรม (ให้ผลในปัจจุบัน)
ไม่ปรากฏผลมากต่อไปเลย.

บาปกรรม แม้ประมาณน้อย บุคคลชนิดใด ทำแล้ว
บาปกรรมนั้นจึงนำเขาไปนรกได้ ?

บุคคลบางคน ในโลกนี้เป็นผู้มีกายมิได้อบรม มีศีลมิได้อบรม มีจิตมิได้อบรม มีปัญญามิได้อบรม มีคุณความดีน้อย เป็นอปปาตุมะ (ผู้มีใจคับแคบ ใจหยาบ) เป็นอปปทุกขวิหารี (มีปกติอยู่เป็นทุกข์ด้วยเหตุเล็กน้อย) บาปกรรมแม้ประมาณน้อย บุคคลชนิดนี้ทำแล้ว บาปกรรมนั้นย่อมนำเขาไปนรกได้.

บาปกรรม ประมาณน้อยอย่างเดียวกัน บุคคล ชนิดใด ทำแล้ว กรรมนั้นจึงเป็นทิวฐฐธรรมเวทนียกรรม ไม่ปรากฏผลมากต่อไปเลย ?

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีกาย มีศีล มีจิต มีปัญญาได้อบรมแล้ว มีคุณความดีมาก เป็นมหาตมะ (ผู้มีใจกว้างขวาง) เป็นอปปมาณวิหารี (มีปกติอยู่ด้วยธรรม อันหาประมาณมิได้) บาปกรรมประมาณน้อยอย่างเดียวกันนั้น บุคคลชนิดนี้ทำแล้วกรรมนั้นเป็นทิวฐฐธรรมเวทนียกรรม ไม่ปรากฏผลมากต่อไปเลย.

ภิกษุทั้งหลาย ! ต่างว่าคนใส่เกลือลงไปในถ้วย น้ำเล็ก ๆ หนึ่งก้อน ท่านทั้งหลายจะสำคัญว่าอะไร น้ำอัน

น้อยในถ้วยน้ำนั้นจะกลายเป็นน้ำเค็ม ไม่น่าดื่มไป เพราะ
เกลือก้อนนั้นใช่ไหม ?

“เป็นเช่นนั้น พระเจ้าข้า !”.

เพราะเหตุอะไร ?

“เพราะเหตุว่า น้ำในถ้วยน้ำนั้นมีน้อย มันจึงเค็มได้...
เพราะเกลือก้อนนั้น”.

ต่างว่าคนใส่เกลือก้อนขนาดเดียวกันนั้น ลงไปใน
แม่เภาคงคา ท่านทั้งหลายจะสำคัญว่ากระไร น้ำในแม่เภาคงคา
นั้น จะกลายเป็นน้ำเค็ม ดื่มไม่ได้ เพราะเกลือก้อนนั้นหรือ ?

“ห้ามได้ พระเจ้าข้า !”.

เพราะเหตุอะไร ?

“เพราะเหตุว่า น้ำในแม่เภาคงคามีมาก น้ำนั้นจึงไม่เค็ม...
เพราะเกลือก้อนนั้น”.

ฉนั้นนั้นแหละ. ภิกษุทั้งหลาย! บาปกรรมแม้
ประมาณน้อย บุคคลบางคนทำแล้ว บาปกรรมนั้น ย่อมนำ
เขาไปนรกได้ ส่วนบาปกรรมประมาณน้อยอย่างเดียวก
กันนั้น บางคนทำแล้ว กรรมนั้นเป็นทิวฏฐธรรมเวทนิยกรรม
ไม่ปรากฏผลมากต่อไปเลย...

ภิกษุทั้งหลาย ! คนบางคนยอมผูกพันเพราะ
ทรัพย์ แม้ถึงกหาปณะ... แม้ ๑ กหาปณะ... แม้ ๑๐๐
กหาปณะ ส่วนบางคนไม่ผูกพันเพราะทรัพย์เพียงเท่านั้น.

คนอย่างไร จึงผูกพันเพราะทรัพย์ แม้ถึง
กหาปณะ ฯลฯ คนบางคนในโลกนี้เป็นคนจน มีสมบัติ
น้อย มีโภคะน้อย คนอย่างนี้ยอมผูกพันเพราะทรัพย์
แม้ถึงกหาปณะ ฯลฯ.

คนอย่างไร ไม่ผูกพันเพราะทรัพย์เพียงเท่านั้น ?
คนบางคนในโลกนี้เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก
คนอย่างนี้ ย่อมไม่ผูกพันเพราะทรัพย์เพียงเท่านั้น
จันทน์นั้นแหละ.

ภิกษุทั้งหลาย ! บาปกรรมแม้ประมาณน้อย
บุคคลบางคนทำแล้ว บาปกรรมนั้นย่อมนำเขาไปนรกได้
ส่วนบาปกรรมประมาณน้อยอย่างเดียวกันนั้น บุคคล
บางคนทำแล้ว กรรมนั้นเป็นทิฏฐธรรมเวทนียกรรม
ไม่ปรากฏผลมากต่อไปเลย...

๒๔

กรรมที่เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม

ภิกษุทั้งหลาย ! กรรม ๔ อย่างเหล่านี้ เรากระทำ
ให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว ประกาศให้รู้ทั่วกัน.

กรรม ๔ อย่าง อย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! กรรมดำ มีวิบากดำ ก็มีอยู่.

ภิกษุทั้งหลาย ! กรรมขาว มีวิบากขาว ก็มีอยู่.

ภิกษุทั้งหลาย ! กรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบาก
ทั้งดำทั้งขาว ก็มีอยู่.

ภิกษุทั้งหลาย ! กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบาก
ไม่ดำไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม ก็มีอยู่.

ภิกษุทั้งหลาย ! กรรมดำ มีวิบากดำ เป็น
อย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลบางคนในกรณีนี้ ย่อม
ปรุ้งแต่ง กายสังขารอันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน,
ย่อมปรุ้งแต่ง วชิสังขารอันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน,
ย่อมปรุ้งแต่ง มโนสังขารอันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน.

ครั้นเขาปรุ้งแต่งสังขาร (ทั้งสาม) ดังนี้แล้ว ย่อม เข้าถึงโลก
อันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน; ผัสสะทั้งหลาย
อันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน ย่อมถูกต้องเขา
ผู้เข้าถึงโลกอันเป็นไปด้วยความเบียดเบียน; เขาอัน
ผัสสะที่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนถูกต้องแล้ว
ย่อม เสวยเวทนาที่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน
อันเป็นทุกข์โดยส่วนเดียว, ดังเช่นพวกสัตว์นรก.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรียกว่า กรรมดำ มีวิบากดำ.

ภิกษุทั้งหลาย ! กรรมขาว มีวิบากขาว เป็น
อย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลบางคนในกรณีนี้ ย่อม
ปรุ้งแต่ง กายสังขารอันไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน,
ย่อมปรุ้งแต่ง วจีสังขารอันไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน,
ย่อมปรุ้งแต่ง มโนสังขารอันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน.
ครั้นเขาปรุ้งแต่ง สังขาร (ทั้งสาม) ดังนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลก
อันไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน; ผัสสะทั้งหลายที่
ไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน ย่อมถูกต้องเขาผู้เข้าถึงโลก
อันไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน; เขาอันผัสสะที่ไม่เป็น

ไปกับด้วยความเบียดเบียนถูกต้องแล้ว ย่อม เสวยเวทนา
ที่ไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนอันเป็นสุขโดยส่วนเดียว,
ดังเช่นพวกเทพสุภิกษา.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรียกว่า กรรมขาว มีวิบากขาว.

ภิกษุทั้งหลาย ! กรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบาก
ทั้งดำทั้งขาว เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลบางคนในกรณีนี้ ย่อม
ปรุ้งแต่ง กายสังขารอันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง
ไม่เป็นไปด้วยความเบียดเบียนบ้าง, ย่อมปรุ้งแต่ง วิสังขาร
อันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง ไม่เป็นไปกับด้วยความ
ความเบียดเบียนบ้าง, ย่อมปรุ้งแต่ง มโนสังขารอันเป็นไปกับ
ด้วยความเบียดเบียนบ้าง ไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน
บ้าง, ครั้นเขาปรุ้งแต่ง สังขาร (ทั้งสาม) ดังนี้แล้ว
ย่อมเข้าถึงโลกอันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง
ไม่เป็นไปด้วยความเบียดเบียนบ้าง; ผัสสะทั้งหลาย
ที่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง ไม่เป็นไปด้วย
ความเบียดเบียนบ้าง ย่อมถูกต้องเขาผู้เข้าถึงโลกอัน
เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง ไม่เป็นไปกับด้วย

ความเบียดเบียนบ้าง; เขาอันผัสสะที่เป็นไปกับด้วย
ความเบียดเบียนบ้าง ไม่เป็นไปด้วยความเบียดเบียน
บ้าง ถูกต้องแล้ว ย่อมเสวยเวทนาที่เป็นไปกับด้วย
ความเบียดเบียนบ้าง ไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน
บ้าง อันเป็นเวทนาที่เป็นสุขและทุกข์เจือกัน, ดังเช่น
พวกมนุษย์ พวกเทพบางพวก พวกวินิบาตบางพวก.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรียกว่า กรรมทั้งดำทั้งขาว
มีวิบากทั้งดำทั้งขาว.

ภิกษุทั้งหลาย ! กรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิบากไม่ดำ
ไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมนั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา
สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ
สัมมาสมาธิ.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรียกว่า กรรมไม่ดำไม่ขาว
มีวิบากไม่ดำไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม.

ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แล กรรม ๔ อย่าง
ที่เราทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้รู้ทั่วกัน.

๒๕

วิธีดื่บกรรม

ภิกษุทั้งหลาย ! ...อริยมรรคมีองค์แปด นั้นนั่นเอง
เป็นกัมมนิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือ
แห่งกรรม); ได้แก่ สิ่งเหล่านี้คือ :-

สัมมาทิฏฐิ	(ความเห็นชอบ)
สัมมาสังกัปปะ	(ความดำริชอบ)
สัมมาวาจา	(การพูดจาชอบ)
สัมมากัมมันตะ	(การทำความงานชอบ)
สัมมาอาชีวะ	(การเลี้ยงชีวิตชอบ)
สัมมาวายามะ	(ความพากเพียรชอบ)
สัมมาสติ	(ความระลึกชอบ)
สัมมาสมาธิ	(ความตั้งใจมั่นชอบ).

นกก. อ. ๒๒/๔๖๕/๓๓๔.

(รายละเอียดเกี่ยวกับอริยมรรคมีองค์แปด สามารถอ่านเพิ่มเติมได้ที่ หน้า ๑๔๕)

๒๖

วิบากกรรมอย่างเบาของหมู่สัตว์

ภิกษุทั้งหลาย ! ปาณาติบาต (ฆ่าสัตว์) ที่เสพ
ทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก
เป็นไปเพื่อกำเนิดดิรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย.

วิบากแห่งปาณาติบาตของผู้เป็นมนุษย์ที่เบาว่า
วิบากทั้งปวง คือวิบากที่เป็นไปเพื่อ มีอายุสั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! อทินนาทาน (ลักทรัพย์) ที่เสพ
ทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก
เป็นไปเพื่อกำเนิดดิรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย.

วิบากแห่งอทินนาทานของผู้เป็นมนุษย์ที่เบาว่า
วิบากทั้งปวง คือวิบากที่เป็นไปเพื่อ ความเสื่อมแห่งโภคะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! กาเมสุมิฉฉาจาร (ประพฤติด
ในกาม) ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไป
เพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดดิรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย.

วิบากแห่งกาเมสุมิฉฉาจารของผู้เป็นมนุษย์ที่เบา
กว่าวิบากทั้งปวง คือวิบากที่เป็นไปเพื่อ ก่อเวรด้วยศัตรู.

ภิกษุทั้งหลาย ! มุสาวาท (คำเท็จ) ที่เสพทั่วแล้ว
เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไป
เพื่อกำเนิดดิรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย.

วิบากแห่งมุสาวาทของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่า
วิบากทั้งปวง คือวิบากที่เป็นไปเพื่อ การถูกกล่าวด้วย
คำไม่จริง.

ภิกษุทั้งหลาย ! ปิสุณวาท (คำยุยงให้แตกกัน)
ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก
เป็นไปเพื่อกำเนิดดิรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย.

วิบากแห่งปิสุณวาทของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่า
วิบากทั้งปวง คือวิบากที่เป็นไปเพื่อ การแตกจากมิตร.

ภิกษุทั้งหลาย ! ฌรุสาวาท (คำหยาบ) ที่เสพทั่วแล้ว
เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไป
เพื่อกำเนิดดิรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย.

วิบากแห่งฌรุสาวาทของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่า
วิบากทั้งปวง คือวิบากที่เป็นไปเพื่อ การได้ฟังเสียงที่
ไม่น่าพอใจ.

ภิกษุทั้งหลาย ! สัมผัสปลาวาท (คำเพื่อเจ้า)
ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไป
เพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดดิรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย.

วิบากแห่งสัมผัสปลาวาทของผู้เป็นมนุษย์ที่เบา
กว่าวิบากทั้งปวง คือวิบากที่เป็นไปเพื่อวาทที่ไม่มีใคร
เชื่อถือ.

ภิกษุทั้งหลาย ! การดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย
ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไป
เพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดดิรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย.

วิบากแห่งการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยของ
ผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง คือวิบากที่เป็นไปเพื่อ
ความเป็นบ้า (อุมมตก).

๒๗ ฉลาดในเรื่องกรรม

บุคคลเป็นพราหมณ์เพราะชาติ (กำเนิด) ก็หามิได้;
จะมีใช้พราหมณ์เพราะชาติ (กำเนิด) ก็หามิได้ :

บุคคลเป็นพราหมณ์เพราะกรรม;
ไม่เป็นพราหมณ์ ก็เพราะกรรม,
บุคคลเป็นชวานา ก็เพราะกรรม;
เป็นคิลปิน ก็เพราะกรรม,
บุคคลเป็นพ่อค้า ก็เพราะกรรม;
เป็นคนรับใช้ ก็เพราะกรรม,
บุคคลแม้เป็นโจร ก็เพราะกรรม;
เป็นนักรบ ก็เพราะกรรม,
บุคคลเป็นปุโรหิต ก็เพราะกรรม;
แม้เป็นพระราชา ก็เพราะกรรม,
บัณฑิตทั้งหลายย่อมเห็นซึ่งกรรมนั้น
ตามที่เป็นจริงอย่างนี้.
ชื่อว่าเป็นผู้เห็นซึ่งปฏิจาสมุปบาท
เป็นผู้ฉลาดในเรื่องวิบากแห่งกรรม.

โลกย่อมเป็นไปตามกรรม
หมู่สัตว์ย่อมเป็นไปตามกรรม.

สัตว์ทั้งหลาย มีกรรมเป็นเครื่องรังรัด
เหมือนลิ่มสลักชั้นยึดรถที่กำลังแล่นไปอยู่.

สัตว์ทั้งหลาย เป็นผู้ที่มีกรรมเป็นของตน
เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด
มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย
กระทำความใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม
จักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น.

สุ. ๗. ๒๕/๔๕๗/๓๘๒.

ราะ ! ความพอใจอันใด
ระคะอันใด นันทอันใด ตัณหาอันใด
มื่ออยู่ในรูป ในเวทนา ในสัญญา
ในสังขาร และในวิญญาณ
เพราะการติดแล้ว ข้องแล้วในสิ่งนั้น ๆ
เพราะฉะนั้น จึงเรียกว่า “สัตว์” ดังนี้

ปณฺธ. สํ. ๑๗/๒๓๒/๓๖๗-๘.

๒๘

วินิจัยกรรม

เมื่อจะกระทำ

ราहुล ! เธอใคร่จะทำกรรมใดด้วยกาย พึงพิจารณากรรมนั้นเสียก่อนว่า “กายกรรมที่เราใคร่จะกระทำนี้เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เบียดเบียนทั้งสองฝ่ายบ้าง เป็นกายกรรมที่เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก หรือไม่หนอ ?” ดังนี้.

ราहुล ! ถ้าเธอพิจารณา รู้สึกลอยดังนี้ไซ้, เธอไม่พึงกระทำกายกรรมชนิดนั้นโดยถ่ายเดียว.

ราहुล ! ถ้าเธอพิจารณา รู้สึกลอยดังนี้ว่า “กายกรรมที่เราใคร่จะกระทำนี้ ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่ายบ้าง เป็นกายกรรมที่เป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก” ดังนี้ไซ้.

ราहुล ! เธอพึงกระทำกายกรรมชนิดนั้น.

เมื่อกระทำอยู่

ราหุล ! เมื่อเธอกระทำความผิดด้วยกายอยู่
 พึงพิจารณากรรมนั้นว่า “กายกรรมที่เรากำลังกระทำอยู่นี้
 เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เบียดเบียนผู้อื่นบ้าง
 เบียดเบียนทั้งสองฝ่ายบ้าง เป็นกายกรรมที่เป็นอกุศล
 มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก หรือไม่หนอ ?” ดังนี้.

ราหุล ! ถ้าเธอพิจารณา รู้สึกอยู่ดังนี้ไซ้,
 เธอพึงเลิกละกายกรรมชนิดนั้นเสีย.

ราหุล ! ถ้าเธอพิจารณา รู้สึกอยู่ดังนี้ว่า
 “กายกรรมที่เรากำลังกระทำอยู่นี้ ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียน
 ตนเองบ้าง ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง ไม่เป็นไป
 เพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่ายบ้าง เป็นกายกรรมที่เป็นกุศล
 มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก” ดังนี้ไซ้.

ราหุล ! เธอพึงเร่งเพิ่มการกระทำกายกรรม
 ชนิดนั้น.

เมื่อกระทำแล้ว

ราहुล ! เมื่อเธอกระทำความใดด้วยกายแล้ว พึงพิจารณากรรมนั้น ว่า “กายกรรมที่เรากระทำแล้วนี้เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เบียดเบียนทั้งสองฝ่ายบ้าง เป็นกายกรรมที่เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก หรือไม่หนอ ?” ดังนี้.

ราहुล ! ถ้าเธอพิจารณา รู้สึกอยู่ดังนี้ไซ้ไร, เธอพึงแสดง พึงเปิดเผย พึงกระทำให้เป็นของหงาย ซึ่งกายกรรมนั้น ในพระศาสนาหรือในเพื่อนสพรหมจารี ผู้เป็นวิญญูชนทั้งหลาย, ครั้นแสดง ครั้นเปิดเผย ครั้นกระทำให้เป็นของหงายแล้ว พึงถึงซึ่งความระวังสังวรต่อไป.

ราहुล ! ถ้าเธอพิจารณา รู้สึกอยู่ดังนี้ว่า “กายกรรมที่เรากระทำแล้วนี้ ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่ายบ้าง เป็นกายกรรมที่เป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก” ดังนี้ ไซ้ไร.

ราหุล ! เธอพึงอยู่ด้วยปีติและปราโมทย์
ตามศึกษาในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ ทั้งกลางวันและ
กลางคืนเถิด.

(ในกรณีแห่ง วชิกรรม และ นโนกรรม ก็ตรัสไว้โดยมี
นัยยะอย่างเดียวกัน)

ม. ม. ๑๓/๑๒๘/๑๓๐.

๒๙ การบวชที่ไร้ประโยชน์

ภิกษุทั้งหลาย ! อาชีพต่ำที่สุด ในบรรดาอาชีพทั้งหลาย คือการขอทาน.

ภิกษุทั้งหลาย ! คำสาปแช่งอย่างยิ่งในโลกนี้ คือ คำสาปแช่งว่า “แกถือกระเบื้องในมือเที่ยวขอทานเออะ” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! กุลบุตรทั้งหลาย เข้าถึงอาชีพนี้นี้ เป็นผู้เป็นไปในอำนาจแห่งประโยชน์ เพราะอาศัยอำนาจแห่งประโยชน์, ไม่ใช่เป็นคนหนีราชทัณฑ์ ไม่ใช่เป็นคนขอให้โจรปล่อยตัวไปบวช ไม่ใช่เป็นคนหนีหนี้ ไม่ใช่เป็นคนหนีภัย ไม่ใช่เป็นคนไร้อาชีพ, จึงบวช.

อีกอย่างหนึ่ง กุลบุตรนี้บวชแล้ว โดยที่คิดเช่นนั้นว่า เราทั้งหลายเป็นผู้ถูกหยั่งเอาแล้ว โดยชาติชรามรณะ โสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย เป็นผู้อันความทุกข์หยั่งเอาแล้ว มีความทุกข์เป็นเบื้องหน้าแล้ว ทำไฉน การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะพึงปรากฏแก่เรา ดังนี้.

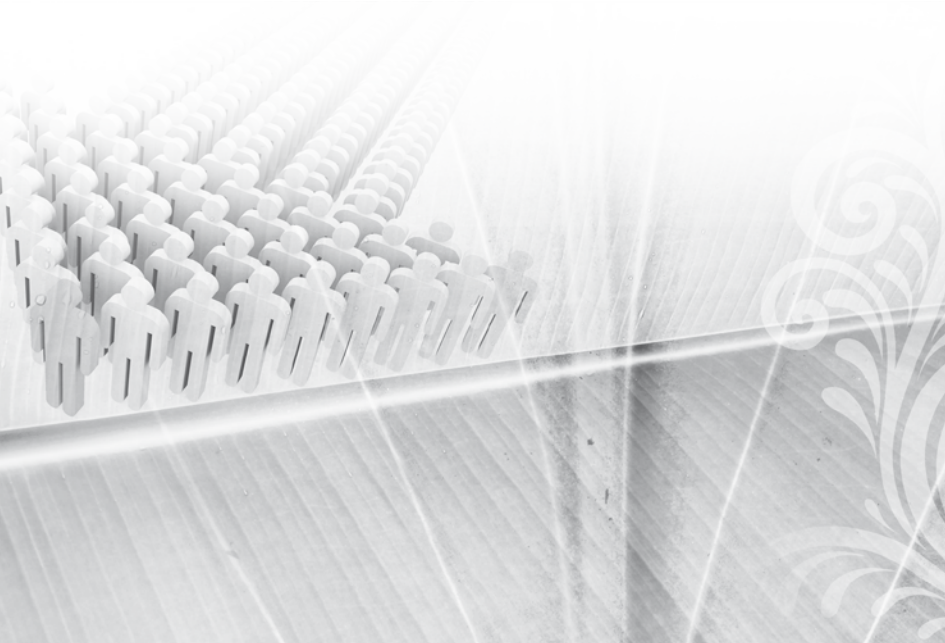
ภิกษุทั้งหลาย ! แต่ว่ากุสบุตรผู้บวชแล้วอย่างนี้ กลับเป็นผู้มากไปด้วยขอภिक्षา มีราคะแก่กล้าในกามทั้งหลาย มีจิตพยาบาท มีความดำริแห่งใจเป็นไปในทางประทุษร้าย มีสติอันลึ้มหลงแล้ว ไม่มีสัมปชัญญะ มีจิตไม่ตั้งมั่นแล้ว มีจิตหมุนไปผิดแล้ว มีอินทรีย์อันตนไม่สำรวมแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือน ต้นฝืนจาก เชงตะกอน ที่เผาศพ ยังมีไฟติดอยู่ทั้งสอง ตรงกลาง ก็เปื้อนอุจจาระ ย่อมใช้ประโยชน์เป็นไม้ในบ้านเรือนก็ไม่ได้ ย่อมใช้ประโยชน์เป็นไม้ในปากก็ไม่ได้, ข้อนี้ฉันใด;

ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าวบุคคลนี้ว่ามีอุปมา เช่นนั้น; คือ เป็นผู้เสื่อมจากภิกษะแห่งคฤหัสถ์ด้วย, ไม่ทำประโยชน์แห่งสมณะให้บริบูรณ์ ด้วย.

ท่านจงถวายทานในสงฆ์เถิด
เมื่อท่านถวายทานในสงฆ์อยู่,
จิตจักเลื่อมใส;
ท่านเป็นผู้มีจิตอันเลื่อมใสแล้ว
ภายหลังแต่การตายเพราะการทำลายแห่งกาย
จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์.

ฉ.ภ.ก. อ. ๒๒/๔๓๘/๓๓๐.

๓๐

สังฆทานดีกว่า !

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ทานประจำสกุลวงศ์ ข้าพระองค์
ยังให้อยู่ แต่ว่าทานนั้นข้าพระองค์ให้เฉพาะหมู่ภิกษุผู้เป็น
อรหันต์ หรือผู้ปฏิบัติอรหัตตมรรค ที่อยู่ป่า ที่ถือบิณฑบาต ที่ถือ
ผ้าบังสุกุล เป็นวัตร”.

คหบดี ! ข้อที่รู้ว่าคนเหล่านี้เป็นพระอรหันต์
หรือปฏิบัติอรหัตตมรรคนั้น เป็นสิ่งที่รู้ได้ยากสำหรับ
ท่านผู้เป็นคฤหัสถ์ผู้บริโภคมาม ผู้ยังมีการนอนเบียดบุตร
บริภคไช้สอยกระแจะจันทร์และผ้าจากเมืองกาสิ ทัดทรง
มาลาและเครื่องกลั่นและเครื่องผัดทา ยืนดื้ออยู่ด้วยทอง
และเงิน.

คหบดี ! ถึงแม้ภิกษุจะเป็น ผู้อยู่ป่าเป็นวัตร
ถ้าเป็น ผู้ฟุ้งซ่าน ถือตัว กลับกลอก พุดมาก มีวาจา
ไม่แน่นอน มีสติเสื่อมลง ปราศจากสัมปชัญญะ ไม่มีสมาธิ
มีจิตหมุนไปผิด มีอินทรีย์อันปล่อยแล้ว : ด้วยอาการ
อย่างนี้ ภิกษุนั้น ควรถูกติเตียนด้วยองค์นั้น ๆ.

คหบดี ! ถึงแม้ภิกษุจะเป็น ผู้อยู่ป่าเป็นวัตร
ถ้าเป็น ผู้ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่ถือตัว ไม่กลับกลอก ไม่พูดมาก
มีวาจาแน่นนอน มีสติตั้งมั่น มีสัมปชัญญะ มีสมาธิ
มีเอกัคคตาจิต สारรวมอินทรีย์ : ด้วยอาการอย่างนี้
ภิกษุนั้นอันใครๆ ควรสรรเสริญด้วยองค์นั้นๆ.

คหบดี ! ถึงแม้ภิกษุจะเป็น ผู้อยู่ใกล้บ้าน ก็ดี...
บิณฑบาตเป็นวัตร ก็ดี... จันในที่นั่งนมนต์ ก็ดี...
ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ก็ดี... นุ่งห่มคหบดีจีวร ก็ดี
ถ้าเป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน ถือตัว กลับกลอก พูดมาก มีวาจา
ไม่แน่นนอน มีสติเสื่อมลง ปราศจากสัมปชัญญะ ไม่มีสมาธิ
มีจิตหมุนไปผิด มีอินทรีย์อันปล่อยแล้ว : ด้วยอาการ
อย่างนี้ ภิกษุนั้น ควรถูกติเตียนด้วยองค์นั้นๆ.

คหบดี ! ถึงแม้ภิกษุจะเป็น ผู้อยู่ใกล้บ้าน ก็ดี...
บิณฑบาตเป็นวัตร ก็ดี... จันในที่นั่งนมนต์ ก็ดี...
ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ก็ดี... นุ่งห่มคหบดีจีวร ก็ดี
ถ้าเป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่ถือตัว ไม่กลับกลอก ไม่พูดมาก
มีวาจาแน่นนอน มีสติตั้งมั่น มีสัมปชัญญะ มีสมาธิ
มีเอกัคคตาจิต สारรวมอินทรีย์ : ด้วยอาการอย่างนี้
ภิกษุนั้นอันใครๆ ควรสรรเสริญด้วยองค์นั้นๆ.

เอะละ คหบดี ! ท่านจงถวายทานในสงฆ์เถิด
เมื่อท่านถวายทานในสงฆ์อยู่, จิตจักเลื่อมใส; ท่านเป็น
ผู้มีจิตอันเลื่อมใสแล้ว ภายหลังแต่การตายเพราะการทำลาย
แห่งกาย จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! จำเดิมแต่วันนี้ไป ข้าพระองค์
จะถวายทานในสงฆ์ ”.

น.ก. อ. ๒๒/๔๓๖-๔๓๘/๓๓๐.

“ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาใด
ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม
ปฏิบัติชอบยิ่ง, ปฏิบัติตามธรรมอยู่;
ผู้นั้นชื่อว่า ย่อมสักการะ เคารพนับถือ
บูชาตถาคต ด้วยการบูชาอันสูงสุด”

มหา. ที. ๑๐/๑๖๑/๑๒๙.

๓๑

ห้ามผู้อื่นให้ทาน ชื่อว่าไม่ใช่มิตร

ว่าจะ ! ผู้ใดห้ามผู้อื่นซึ่งให้ทาน ผู้นั้นชื่อว่า
เป็นอมิตร ผู้ทำอันตรายสิ่ง ๓ สิ่ง คือ :-

ทำอันตรายต่อบุญของทายก (ผู้ให้ทาน),
ทำอันตรายต่อลาภของปฎิคาหก (ผู้รับทาน),
และตัวเองก็ชุกตรากตัวเองกำจัดตัวเองเสียตั้งแต่
แรกแล้ว.

ว่าจะ ! ผู้ที่ห้ามผู้อื่นซึ่งให้ทาน ชื่อว่าเป็นอมิตร
ผู้ทำอันตรายสิ่ง ๓ สิ่ง ดังนี้แล.

ว่าจะ ! เราเองย่อมกล่าวอย่างนี้ว่า “ผู้ใด
เทน้ำล้างหม้อ หรือน้ำล้างชามก็ตาม ลงในหลุมน้ำครำ
หรือทางน้ำโสโครก ซึ่งมีสัตว์มีชีวิตเกิดอยู่ในนั้นด้วยคิดว่า
สัตว์ในนั้นจะได้อาศัยเลี้ยงชีวิต ดังนี้แล้ว เราก็ยังกล่าวว่า
นั้นเป็นทางมาแห่งบุญ เพราะการทำแม่เช่นนั้น ไม่ต้องกล่าว
ถึงการให้ทานแก่มนุษย์ด้วยกัน” ดังนี้.

อีกอย่างหนึ่ง เรากล่าวว่าทานที่ให้แก่มผู้มีศีล เป็นทานมีผลมาก. ทานที่ให้แก่มผู้มีศีล หาเป็นอย่างนั้นไม่. และผู้มีศีลนั้นเป็นผู้ละเสียซึ่งองค์ ๕ และประกอบบอยู่ด้วยองค์ ๕.

ละองค์ ๕ คือ :-

ละกามฉันทะ

ละพยาบาท

ละถีนมิทระ (หดหู่ซึมเซา)

ละอุทัจจกุกกัจจะ (ฟุ้งซ่านรำคาญ)

ละวิจิกิจจา (ลั้สเลสงสัย)

ประกอบด้วยองค์ ๕ คือ :-

ประกอบด้วยกองศีลชั้นนอเสขะ (คือชั้นพระอรหันต์)

ประกอบด้วยกองสมาธิชั้นนอเสขะ

ประกอบด้วยกองปัญญาชั้นนอเสขะ

ประกอบด้วยกองวิมุตติชั้นนอเสขะ

ประกอบด้วยกองวิมุตติญาณทัสสนะชั้นนอเสขะ.

เรากล่าวว่าทานที่ให้ในบุคคลผู้ละองค์ห้า และประกอบด้วยองค์ห้า ด้วยอาการอย่างนี้ มีผลมาก ดังนี้.

มีลาภ เลื่อมลาภ มียศ เลื่อมยศ
นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์
แปดอย่างนี้ เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงในหมู่มนุษย์
ไม่ยั่งยืน มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา

อภฺจก. อ. ๒๓/๑๕๗/๙๖.

๓๒

ผลแห่งทาน

คหบดี ! บุคคลให้ทานอันเศร้าหมองหรือ
ประณีตก็ตาม แต่ให้ทานนั้นโดยไม่เคารพ ไม่ทำ
ความนอบน้อมให้ ไม่ให้ด้วยมือตนเอง ให้ของที่เหลือ
ไม่เชื่อกรรมและผลของกรรม ให้ทาน

ทานนั้น ๆ บังเกิดผลในตระกูลใด ๆ ในตระกูลนั้น ๆ
จิตของผู้ให้ทานย่อมไม่น้อมไปเพื่อบริโภคอาหารอย่างดี
ย่อมไม่น้อมไปเพื่อบริโภคผ้าอย่างดี ย่อมไม่น้อมไปเพื่อ
บริโภคยานอย่างดี ย่อมไม่น้อมไปเพื่อบริโภคกามคุณ ๕
อย่างดี แม้บริวารชนของผู้ให้ทานนั้นคือ บุตร ภรรยา
ทาส คนใช้ คนทำงาน ก็ไม่เชื่อฟัง ไม่เงี่ยหูฟัง
ส่งจิตไปทีอื่นเสีย.

ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

ทั้งนี้เป็นเพราะ ผลแห่งกรรมที่ตนกระทำโดย
ไม่เคารพ.

คหบดี ! บุคคลให้ทานอันเศร้าหมองหรือ
ประณีตก็ตาม แต่ให้ทานนั้นโดยเคารพ ทำความ
นอบน้อมให้ ให้ด้วยมือตนเอง ให้ของที่ไม่ว่เลื้อ
เชื้อกรรมและผลของกรรม ให้ทาน

ทานนั้นๆ บังเกิดผลในตระกูลใดๆ ในตระกูลนั้นๆ
จิตของผู้ให้ทานยอมน้อมไปเพื่อบริโภคอาหารอย่างดี
ยอมน้อมไปเพื่อบริโภคผ้าอย่างดี ยอมน้อมไปเพื่อ
บริภคยานอย่างดี ยอมน้อมไปเพื่อบริภคกามคุณ ๕
อย่างดี แม้บริวารชนของผู้ให้ทานนั้น คือ บุตร ภรรยา
ทาส คนใช้ คนทำงาน ก็เชื้อฟังดี เงียหูฟัง ไม่ส่งจิต
ไปที่อื่น.

ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

ทั้งนี้เป้นเพราะผลของกรรมที่ตนกระทำโดย
เคารพ.

คหบดี ! เรื่องเคยมีมาแล้ว มีพราหมณ์ชื่อ
เวลามะ พราหมณ์ผู้นั้นได้ให้ทานเป้นมหาทานอย่างนี้ คือ
ได้ให้ถาดทองเต็มด้วยรูปยะ ๘๘,๐๐๐ ถาด ถาดรูปยะ

เต็มด้วยทอง ๘๔,๐๐๐ ถาด ถาดสำริดเต็มด้วยเงิน ๘๔,๐๐๐ ถาด ให้ช้าง ๘๔,๐๐๐ เชือก มีเครื่องประดับล้วนเป็นทอง มีธงทอง คลุมด้วยข่ายทอง ให้ธ ๘๔,๐๐๐ คัน หุ้มด้วยหนังราชสีห์ หนังเสือโคร่ง หนังเสือเหลือง ผักกัมพลเหลือง มีเครื่องประดับล้วนเป็นทอง มีธงทอง คลุมด้วยข่ายทอง ให้แม่โคนม ๘๔,๐๐๐ ตัว มีน้ำมันไหลสะดวก ใช้ภษณะเงินรองน้ำมัน ให้หญิงสาว ๘๔,๐๐๐ คนประดับด้วยแก้วมณีและแก้วกุณฑล ให้บัลลังก์ ๘๔,๐๐๐ ที่ ลาดด้วยผ้าโกเชาว์ ลาดด้วยขนแกะสีขาว เครื่องลาดมีสำนฐานเป็นช่อดอกไม้ มีเครื่องลาดอย่างดีทำด้วยหนังขมด มีเครื่องลาดเพดาน มีหมอนข้างแดงทั้งสอง ให้ผ้า ๘๔,๐๐๐ โกฏิ เป็นผ้าเปลือกไม้ ผ้าแพร ผ้าฝ้าย เนื้อละเอียดจะป่วยกล่าวไปยถึงข้าว น้ำ ของเคี้ยว ของบริโภค เครื่องลูบไล้ ที่นอน ไหลไปเหมือนแม่น้ำ.

คหบดี ! ท่านพึงมีความคิดอย่างนี้ว่า สมัยนี้ผู้อื่นไม่ใช่เวลามพราหมณ์ผู้ที่ให้ท่านเป็นมหาทานนั้น.

คหบดี ! แต่ท่านไม่ควรเห็นอย่างนี้ สมัยนี้เราเป็นเวลามพราหมณ์ เราได้ให้ท่านนั้นเป็นมหาทาน

ก็ในทานนั้น ไม่มีใครเป็นพระทักษิณียบุคคล ใดๆ
ไม่ชำระทักษิณานั้นให้หมดจด.

คหบดี ! ทานที่บุคคลถวายให้ท่านผู้ถึงพร้อม
ด้วยทิวัญญิ (พระโสดาบัน) ผู้เดียวบริโภค มีผลมากกว่า
ทานที่เวลามพราหมณ์ให้แล้ว.

ทานที่บุคคลถวายให้พระสกทาคามีผู้เดียวบริโภค
มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลถวายให้ท่านผู้ถึงพร้อม
ด้วยทิวัญญิ ๑๐๐ ท่านบริโภค.

ทานที่บุคคลถวายให้พระอนาคามีผู้เดียวบริโภค
มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลถวายให้พระสกทาคามี
๑๐๐ ท่านบริโภค.

ทานที่บุคคลถวายให้พระอรหันต์ผู้เดียวบริโภค
มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลถวายให้พระอนาคามี
๑๐๐ ท่านบริโภค.

ทานที่บุคคลถวายให้พระปัจเจกพุทธเจ้ารูปเดียว
บริโภค มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลถวายให้พระอรหันต์
๑๐๐ รูปบริโภค.

ทานที่บุคคลถวายให้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า บริโภค มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลถวายให้พระปัจเจกพุทธเจ้า ๑๐๐ รูปบริโภค.

ทานที่บุคคลถวายให้ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้า เป็นประมุขบริโภค มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลถวายให้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าบริโภค.

การที่บุคคล สร้างวิหารถวายสงฆ์ผู้มาจากจาตุรทิศ มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลถวายให้ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้า เป็นประมุขบริโภค.

การที่บุคคลมีจิตเลื่อมใสถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลสร้าง วิหารถวายสงฆ์ อันมาจากจาตุรทิศ.

การที่บุคคลมีจิตเลื่อมใสสมาทานสิกขาบท คือ งดเว้นจากปาณาติบาต ฯลฯ จากการดื่มน้ำเมา คือสุรา และเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท มีผลมากกว่า การที่บุคคลมีจิตเลื่อมใสถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ.

การที่บุคคลเจริญเมตตาจิตโดยที่สุตแม่เพียง
เวลาสุดดมของหอม มีผลมากกว่า การที่บุคคลมีจิต
เลื่อมใสสมาทานสิกขาบท คือ งดเว้นจากปาณาติบาต
 ฯลฯ.

และการที่บุคคลเจริญอนิจจสัญญาแม่เพียง
เวลาสดนิ้วมือ มีผลมากกว่า การที่บุคคลเจริญเมตตาจิต
โดยที่สุตแม่เพียงเวลาสุดดมของหอม.

นวก. ย. ๒๓/๔๐๕/๒๒๔.

๓๓

ทาน ที่จัดว่าเป็น มหาทาน

ภิกษุทั้งหลาย !

อริยสาวกในกรณีนี้

ละปาณาติบาต เว้นขาดจากปาณาติบาต.

ภิกษุทั้งหลาย !

อริยสาวกเว้นขาดจากปาณาติบาตแล้ว

ย่อมชื่อว่าให้อภัยทาน อเวรทาน อภัยาปัชฌทาน
แก่สัตว์ทั้งหลาย มากไม่มีประมาณ;

ครั้นให้อภัยทาน อเวรทาน อภัยาปัชฌทาน
แก่สัตว์ทั้งหลาย มากไม่มีประมาณแล้ว

ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งความไม่มีภัย ไม่มีเวร
ไม่มีความเบียดเบียน อันไม่มีประมาณ.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี่เป็นทานชั้นปฐม เป็นมหาทาน
รู้จักกันว่าเป็นของเลิศ เป็นของมีมานาน เป็นของประพฤติ
สืบกันมาแต่โบราณ ไม่ถูกทอดทิ้งเลย ไม่เคยถูกทอดทิ้ง
ในอดีต ไม่ถูกทอดทิ้งอยู่ในปัจจุบัน และจักไม่ถูกทอดทิ้ง
ในอนาคต อันสมณพราหมณ์ผู้รู้ไม่คัดค้าน.

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้เป็นทอธารแห่งบุญ เป็น
ที่ไหลออกแห่งกุศล นำมาซึ่งสุข เป็นไปเพื่อยอดสุดอันดี
มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อสวรรค์ เป็นไปเพื่อประโยชน์
เกื้อกูล เพื่อความสุขอันพึงปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ.

(ในกรณีศีล ๕ อีกสี่ข้อที่เหลือ คือ การเว้นขาดจาก
อทินนาทาน, การเว้นขาดจากกาเมสุมิฉาจาร, การเว้นขาดจาก
มุสาวาท และการเว้นขาดจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัย
อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ก็ได้ตรัสโดยมีนัยอย่างเดียวกัน).

ภิกษุทั้งหลาย !

ทาน ๕ ประการ นี้แล เป็นมหาทาน

รู้จักกันว่าเป็นของเลิศ

เป็นของมีมานาน

เป็นของประพาสสืบกันมาแต่โบราณ

ไม่ถูกทอดทิ้งเลย

ไม่เคยถูกทอดทิ้งในอดีต

ไม่ถูกทอดทิ้งอยู่ในปัจจุบัน

และจักไม่ถูกทอดทิ้งในอนาคต

อันสมณพราหมณ์ผู้รู้ไม่คัดค้าน.

๓๔

เหตุที่ทำให้เป็นผู้มีรูปงาม, มีทรัพย์มากและสูงศักดิ์

พระนางมัลลิกา !

มาตุคามบางคนในโลกนี้ ไม่เป็นผู้มักโกรธ ไม่มากไปด้วยความคับแค้นใจ ถูกว่าแม้มากก็ไม่ขัดเคือง ไม่ฉุนเฉียว ไม่กระฟัดกระเฟียด ไม่กระต้างกระเตือง ไม่แสดงความโกรธ ความขัดเคืองและความไม่พอใจ ให้ปรากฏ เป็นผู้ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยวดยานระเบียบ ของหอมเครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัยและประทีป โคมไฟ แก้วสมณะหรือพราหมณ์ และถ้ามาตุคามนั้นจุติ จากอัฐภาพนั้นแล้ว มาสู่ความเป็นอย่างนี้ กลับมาเกิดในชาติใดๆ ย่อมเป็นผู้มีรูปงาม น่าดู น่าชม ประกอบ ด้วยความเป็นผู้มีผิวพรรณงามยิ่งนัก ทั้งเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมากและสูงศักดิ์.

๓๕

ผู้ให้โภชนะ

ภิกษุทั้งหลาย ! ทายกผู้ให้โภชนะ ชื่อว่าย่อมให้ฐานะ ๔ ประการ แก่ปฎิคาหก (ผู้รับทาน, ผู้รับของถวาย).

๔ ประการ เป็นอย่างไรเล่า ? คือ :-

ให้อายุ วรรณะ สุขะ พละ

ครั้นให้อายุแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งอายุ อันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ครั้นให้วรรณะแล้ว ... ครั้นให้สุขะแล้ว ... ครั้นให้พละแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งพละอันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์

ภิกษุทั้งหลาย ! ทายกผู้ให้โภชนะ ชื่อว่าย่อมให้ฐานะ ๔ ประการนี้ แก่ปฎิคาหก.

ผู้ใดยอมให้โภชนะ ตามกาลอันควร โดยเคารพ แก่ปฎิคาหกผู้สำรวมแล้ว ผู้บริโภคโภชนะที่ผู้อื่นให้เป็นอยู่ ผู้นั้นชื่อว่า ย่อมให้ฐานะ ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะและพละ นรชนผู้มีปกติให้อายุ วรรณะ สุขะ พละ ย่อมเป็นผู้มีอายุยืน มีบริวาร มียศ ในที่ที่ตนเกิดแล้ว.

๓๖

กัลยณมิตร คือ อริยมรรค

อานนท์ ! ภิกษุผู้ชื่อว่า มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ย่อมเจริญทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคมีองค์แปด โดยอาการอย่างไรเล่า ?

อานนท์ ! ภิกษุในศาสนานี้ ย่อมเจริญ ทำให้มาก ซึ่งสัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ ชนิดที่วิเวกอาศัยแล้ว ชนิดที่วิราคะอาศัยแล้ว ชนิดที่นิโรธอาศัยแล้ว ชนิดที่น้อมไปรอบเพื่อการสลัดคืน.

อานนท์ ! อย่างนี้แล ชื่อว่าภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ย่อมเจริญ ทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคมีองค์แปด.

อานนท์ !

ข้อนั้นเธอพึงทราบโดยปริยายอันนี้เถิด คือว่า

พรหมจรรย์นี้ทั้งหมดด้นนั้นเทียว ได้แก่

ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี, ดังนี้.

อานนท์ ! จริงที่เดียว, สัตว์ทั้งหลาย ผู้มี
 ความเกิดเป็นธรรมดา ได้อาศัยกัลยาณมิตรของเราแล้ว
 ย่อมหลุดพ้นหมดจากชาติ, ผู้มีความแก่ชรา ความเจ็บป่วย
 ความตาย ความโศก ความคร่ำครวญ ความทุกข์กาย
 ความทุกข์ใจ ความแห้งผากใจ เป็นธรรมดา

ครั้นได้อาศัยกัลยาณมิตรของเราแล้ว ย่อม
 หลุดพ้นหมดจากชาติ, ความแก่ชรา ความเจ็บป่วย
 ความตาย ความโศก ความคร่ำครวญ ความทุกข์กาย
 ความทุกข์ใจ ความแห้งผากใจ.

อานนท์ !

ข้อนั้น เธอพึงทราบโดยปริยายอันนี้เถิด คือว่า
 พรหมจรรย์นี้ทั้งหมดด้นั้นเดียว ได้แก่
 ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี, ดังนี้.

“ในธรรมวินัยนี้, เธอผู้ใดเป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว
จักละชาติสงสาร ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้...

พวกเธอจงเป็นผู้ไม่ประมาท

มีสติ มีศีลเป็นอย่างดี

มีความดำริอันตั้งไว้แล้วด้วยดี

ตามรักษาซึ่งจิตของตนเถิด”

มหา. ที. ๑๐/๑๓๙/๑๐๖.

๓๗

สังสารวัฏ ไม่ปรากฏที่สุด แก้สัจว์ผู้มีวิชา

ภิกษุทั้งหลาย ! กัปหนึ่งนานแล มิใช่ฝ่ายที่จะนับ
กัปนั้นว่า เท้านี้ปี เท้านี้ร้อยปี เท้านี้พันปี หรือว่าเท้านี้
แสนปี.

ภิกษุทั้งหลาย ! เหมือนอย่างว่า ภูเขาหินลูกใหญ่
ยาวโยชน์หนึ่ง กว้างโยชน์หนึ่ง สูงโยชน์หนึ่ง ไม่มีช่อง
ไม่มีโพรง เป็นแท่งทึบ บุรุษพึงเอาผ้าแคว้นกาสิมาแล้ว
ปิดภูเขาขึ้น ๑๐๐ ปีต่อครั้ง ภูเขาหินลูกใหญ่นั้น พึงถึง
การหมดไปสิ้นไป เพราะความพยายามนี้ ยังเร็วกว่าแล
ส่วนกัปหนึ่งยังไม่ถึงการหมดไปสิ้นไป กัปนานอย่างนี้ แล.

บรรดากัปที่นานอย่างนี้พวกเธอต้องเที่ยวไปแล้ว
มิใช่หนึ่งกัป มิใช่ร้อยกัป มิใช่พันกัป มิใช่แสนกัป.

ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

เพราะว่า สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลาย
ไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีวิชาเป็นเครื่องกัน มีตัณหาเป็น
เครื่องผูก ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้น ย่อมไม่
ปรากฏ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็เหตุเพียงเท่านั้น พอทีเดียว
เพื่อจะเปื้อน่ายในสังขารทั้งปวง พอเพื่อจะคลาย
กำหนด พอเพื่อจะหลุดพ้น ดังนี้.

นิทาน. ส. ๑๖/๒๑๕/๔๒๙-๓๐.

๓๘

น้ำตาที่เราได้ร้องให้มาแล้วทั้งหมด

ภิกษุทั้งหลาย ! ถูกละๆ พวกเธอทราบธรรมที่เราแสดงแล้วอย่างนี้ ถูกแล้ว น้ำตาที่หลังไหลออกของพวกเธอ ผู้ท่องเที่ยวไปมา คร่ำครวญร้องไห้อยู่ เพราะประสบสิ่งที่ไม่พอใจ เพราะพลัดพรากจากสิ่งทีพอใจ โดยกาลนานนี้แหละมากกว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย.

พวกเธอได้ประสบมรณกรรมของมารดาตลอดกาลนาน น้ำตาที่หลังไหลออกของเธอเหล่านั้น ผู้ประสบมรณกรรมของมารดา คร่ำครวญร้องไห้อยู่ เพราะประสบสิ่งที่ไม่พอใจ เพราะพลัดพรากจากสิ่งทีพอใจ นั้นแหละมากกว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย.

พวกเธอได้ประสบมรณกรรมของบิดา... ของพี่ชายน้องชาย... พี่สาวน้องสาว... ของบุตร... ของธิดา... ได้ประสบความเสื่อมแห่งญาติ... ได้ประสบความเสื่อมแห่งภคะ... ได้ประสบความเสื่อมเพราะโรค ตลอดกาลนาน

น้ำตาที่หลังไหลออกของเธอเหล่านั้น ผู้ประสบความ
เสื่อม เพราะโรค คร่ำครวญร้องไห้อยู่ เพราะประสบ
สิ่งที่ไม่พอใจ เพราะพลัดพรากจากสิ่งที่พอใจ นั้นแหละ
มากกว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย.

ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

เพราะว่า สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลาย
ไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีวิชาเป็นเครื่องกัน มีตัณหา
เป็นเครื่องผูก ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้น ย่อมไม่
ปรากฏ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็เหตุเพียงเท่านี้ พอทีเดียว
เพื่อจะเปื้อนนายในสังขารทั้งปวง พอเพื่อจะคลาย
กำหนด พอเพื่อจะหลุดพ้น ดังนี้.

นิทาน. ส. ๑๖/๒๑๔/๔๒๖.

๓๙

สุข ทุกข์ ที่เราได้ประสบมาแล้ว ทุก ๆ รูปแบบ

ภิกษุทั้งหลาย ! สงสารนี้กำหนดที่สุด เบื้องต้น
เบื่องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีวิชาเป็นเครื่องกัน
มีตัณหาเป็นเครื่องผูก ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้น
ย่อมไม่ปรากฏ

เธอทั้งหลาย

เห็นทนต์บุรุษผู้มีมือและเท้าไม่สมประกอบ หรือ

เห็นบุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยความสุข

มีบริวารคอยรับใช้

พึงลงสันนิษฐานในบุคคลนี้ว่า

เราทั้งหลาย ก็เคยเสวยทุกข์หรือเสวยสุข

เห็นปานนี้มาแล้ว โดยกาลนานนี้.

...สัตว์ที่ไม่เคยเกิดเป็นมารดา, สัตว์ที่ไม่เคยเกิด
เป็นบิดา, สัตว์ที่ไม่เคยเกิดเป็นพี่ชายน้องชาย, สัตว์ที่
ไม่เคยเกิดเป็นพี่สาวน้องสาว, สัตว์ที่ไม่เคยเกิดเป็นบุตร,
สัตว์ที่ไม่เคยเกิดเป็นธิดา โดยกาลนานนี้ มิใช่หาได้ง่ายเลย.

ชื่อนั้นเพราะเหตุไรเล่า ?
 เพราะว่าสงสารนี้
 กำหนดที่สุด เบื้องต้น เบื้องปลายไม่ได้
 เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีวิชาเป็นเครื่องกัน
 มีตัณหาเป็นเครื่องผูก
 ท่องเที่ยวไปมาอยู่
 ที่สุดเบื้องต้น ย่อมไม่ปรากฏ.

ภิกษุทั้งหลาย !
 ก็เหตุเพียงเท่านี้
 พอทีเดียว เพื่อจะเปื้อนนายในสังขารทั้งปวง
 พอเพื่อจะคลายกำหนด พอเพื่อจะหลุดพ้น ดังนี้.

นิทาน. ส. ๑๖/๒๒๑, ๒๒๓-๔/๔๔๓-๔, ๔๕๐-๕.

๔๐

ที่รักที่เจริญใจในโลก

ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก.

ตัณหา เมื่อจะเกิด ย่อมเกิดในที่นี้ เมื่อจะตั้ง
อยู่ย่อมตั้งอยู่ในที่นี้.

ตัณหา เมื่อบุคคลจะละ ย่อมละเสียได้ในที่นี้
เมื่อจะดับ ย่อมดับในที่นี้.

รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์
สิ่งที่ทำหน้าที่รู้ (วิญญาณ) ทางตา สิ่งที่ทำหน้าที่รู้
ทางหู ...ทางจมูก ...ทางลิ้น ...ทางกาย ...ทางใจ.

ผัสสะทางตา ผัสสะทางหู ผัสสะทางจมูก
ผัสสะทางลิ้น ผัสสะทางกาย ผัสสะทางใจ.

เวทนาจากผัสสะทางตา เวทนาจากผัสสะทางหู
...ทางจมูก ...ทางลิ้น ...ทางกาย ...ทางใจ.

การหมายรู้ (สัญญา) เกี่ยวกับรูป การหมายรู้
เกี่ยวกับเสียง ...กลิ่น ...รส ...กายสัมผัส ...ธรรมารมณ์.

เจตนาในการหมายรู้ (สัญญาเจตนา) เกี่ยวกับรูป
...เกี่ยวกับเสียง ...กลิ่น ...รส ...กายสัมผัส ...ธรรมารมณ์.

การตรึก (วิตก) ที่เป็นไปทางรูป การตรึกที่เป็นไป
ทางเสียง ...กลิ่น ...รส ...กายสัมผัส ...ธรรมารมณ์.

การตรอง (วิचार) ที่เป็นไปทางรูป การตรองที่
เป็นไปทางเสียง ...กลิ่น ...รส ...กายสัมผัส ...ธรรมารมณ์.

ตัณหาในรูป ตัณหาในเสียง ตัณหาในกลิ่น
ตัณหาในรส ตัณหาในกายสัมผัส ตัณหาในธรรมารมณ์.

(แต่ละอย่างๆ เหล่านี้)

เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก.

ตัณหา เมื่อจะเกิด ย่อมเกิดในที่นี้

เมื่อจะตั้งอยู่ ย่อมตั้งอยู่ในที่นี่.

ตัณหา เมื่อบุคคลจะละ ย่อมละเสียได้ในที่นี่

เมื่อจะดับ ย่อมดับในที่นี้.

๕๑

ทางแห่งความสิ้นทุกข์

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ
(ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์) เป็นไฉน ?

นี่คือ มรรคมงคล ๘ อันประเสริฐ คือ :-

สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ

สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ

สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ.

ก็สัมมาทิฐิ เป็นไฉน ?

ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในทุกขสมุทัย ความรู้ใน
ทุกข์นิโรธ ความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

สัมมาสังกัปปะ เป็นไฉน ?

ความดำริในการออกจากกาม ความดำริใน
ความไม่พยาบาท ความดำรินั่นไม่เบียดเบียน.

สัมมาวาจา เป็นไหน ?

การงดเว้นจากการพูดเท็จ งดเว้นจากการพูด
ส่อเสียด (พูดให้คนแตกแยกกัน) งดเว้นจากการพูดคำหยาบ
งดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ.

สัมมากัมมันตะ เป็นไหน ?

การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ งดเว้นจากการถือเอา
สิ่งของที่เขามิได้ให้ งดเว้นจากการประพฤติดินในกาม.

สัมมาอาชีวะ เป็นไหน ?

อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ละการเลี้ยงชีพที่ผิดเสีย
สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยการเลี้ยงชีพที่ชอบ.

สัมมาวายามะ เป็นไหน ?

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมปลุกความพอใจ
ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ประคองจิตไว้
ตั้งจิตไว้

เพื่อ มิให้ อกุศลธรรมอันเป็นบาปที่ยังไม่เกิด
บังเกิดขึ้น

เพื่อ ละ อกุศลธรรมเป็นบาปที่บังเกิดขึ้นแล้ว
 เพื่อ ให้ กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด บังเกิดขึ้น
 เพื่อ ความตั้งอยู่ ไม่เลือนหาย ความงอกงาม
 ยิ่งขึ้น ความไพบูลย์ ความเจริญเต็มเปี่ยมยิ่งแห่งกุศล
 ธรรมที่บังเกิดขึ้นแล้ว.

สัมมาสติ เป็นไฉน ?

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่
 มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและ
 โทมนัสในโลกลอกเสียได้.

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่
 มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและ
 โทมนัสในโลกลอกเสียได้.

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่
 มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและ
 โทมนัสในโลกลอกเสียได้.

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่
 มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและ
 โทมนัสในโลกลอกเสียได้.

สัมมาสมาธิ เป็นไฉน ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดแล้วจากกามทั้งหลาย สงัดแล้วจากอกุศลธรรมทั้งหลาย เข้าถึงฌานที่หนึ่ง อันมีวิตกวิจารณ์มีปิติและสุขอันเกิดแต่วิเวก แล้วแลอยู่

เพราะวิตกวิจารณ์จางลง เธอเข้าถึงฌานที่สอง อันเป็นเครื่องผ่องใสแห่งใจในภายใน ให้สมาธิเป็นธรรม อันเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปิติและสุขอันเกิดแต่สมาธิ แล้วแลอยู่

เพราะปิติจางหายไป เธอเป็นผู้เพ่งเฉยอยู่ได้ มีสติ มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม และได้เสวยสุข ด้วยนามกาย ย่อมเข้าถึงฌานที่สาม อันเป็นฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลาย กล่าวสรรเสริญผู้ได้บรรลุว่า เป็นผู้เฉยอยู่ได้ มีสติ ความเป็นอยู่เป็นปกติสุข แล้วแลอยู่

เพราะละสุขและทุกข์เสียได้ และความดับหายแห่งโสมนัสและโทมนัส ในกาลก่อน เธอย่อมเข้าถึงฌานที่สี่ อันไม่ทุกข์และไม่สุข มีแต่สติอันบริสุทธิ์ เพราะอุเบกขา แล้วแลอยู่

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เราเรียกว่า สัมมาสมาธิ
ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แลเราเรียกว่า อริยสัจ
คือ หนทางเป็นเครื่องให้ถึง ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์

มหา. ที. ๑๐/๒๙๗/๓๔๓.

มูลนิธิพุทธโมฆณ์

มูลนิธิแห่งมหาชนชาวพุทธ ผู้ซึ่งชัดเจน และมั่นคงในพุทธทวณ

เริ่มจากชาวพุทธกลุ่มเล็กๆ กลุ่มหนึ่ง ได้มีโอกาสมาฟังธรรมบรรยายจากท่านพระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล ที่เน้นการนำพุทธทวณ (ธรรมวินัยจากพุทธโอษฐ์ที่พระพุทธองค์ทรงยืนยันว่าทรงตรัสไว้แล้ว บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ทั้งเนื้อความและพยัญชนะ) มาใช้ในการถ่ายทอดบอกสอน ซึ่งเป็นรูปแบบการแสดงธรรมที่ตรงตามพุทธบัญญัติตามที่ทรงรับสั่งแก่พระอรหันต์ ๖๐ รูปแรกที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ในการประกาศพระสัทธรรม และเป็นลักษณะเฉพาะที่ภิกษุในครั้งพุทธกาลใช้เป็นมาตรฐานเดียว

หลักพุทธทวณนี้ ได้เข้ามาตอบคำถาม ต่อความลึกลับสงสัย ได้เข้ามาสร้างความชัดเจน ต่อความพัวเลือนลึบสน ในข้อธรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมาชาวพุทธ ซึ่งทั้งหมดนี้ เป็นผลจากสาเหตุเดียวคือ การไม่ใช้คำของพระพุทธเจ้าเป็นตัวตั้งต้นในการศึกษาเล่าเรียน

ด้วยศรัทธาอย่างไม่หวั่นไหวต่อองค์สัมมาสัมพุทธะ ในฐานะพระศาสดาท่านพระอาจารย์คึกฤทธิ์ ได้ประกาศอย่างเป็นทางการว่า “อาตมาไม่มีคำสอนของตัวเอง” และใช้เวลาที่มีอยู่ ไปกับการรับสนองพุทธประสงค์ ด้วยการโฆษณาพุทธทวณเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม และความประสานเป็นหนึ่งเดียวของชาวพุทธ

เมื่อกลับมาใช้หลักพุทธทวณ เหมือนที่เคยเป็นในครั้งพุทธกาล สิ่งที่เกิดขึ้นคือ ความชัดเจนสอดคล้องลงตัว ในความรู้ความเข้าใจ ไม่ว่าในแง่ของหลักธรรม ตลอดจนมรรควิธีที่ตรง และสามารถนำไปใช้ปฏิบัติให้เกิดผล รู้เห็นประจักษ์ได้จริงด้วยตนเองทันที ด้วยเหตุนี้ ชาวพุทธที่เห็นคุณค่าในคำของพระพุทธเจ้าจึงขยายตัวมากขึ้นเรื่อยๆ เกิดเป็น “กระแสพุทธทวณ” ซึ่งเป็นพลังเงียบที่กำลังจะกลายเป็นคลื่นลูกใหม่ ในการกลับไปใช้ระบบการเรียนรู้พระสัทธรรม เหมือนดังครั้งพุทธกาล

ด้วยการขยายตัวของกระแสพุทธวจนนี้ สื่อธรรมที่เป็นพุทธวจน ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ หรือซีดี ซึ่งแจกฟรีแก่ญาติโยมเริ่มมีไม่พอเพียงในการแจก ทั้งนี้ เพราะจำนวนของผู้ที่สนใจเห็นความสำคัญของพุทธวจน ได้ขยายตัวมากขึ้นอย่างรวดเร็วประกอบกับว่าท่านพระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล เกรงครัดในข้อวัตรปฏิบัติที่พระศาสดาบัญญัติไว้ อันเป็นธรรมวินัยที่ออกจากพระโอษฐ์ของตถาคตโดยตรง การเผยแพร่พุทธวจนที่ผ่านมา จึงเป็นไปในลักษณะสันโดษตามมีตามได้ เมื่อมีโยมมาปวารณาเป็นเจ้าภาพในการจัดพิมพ์ ได้มาจำนวนเท่าไร ก็ทยอยแจกไปตามที่มีเท่านั้น เมื่อมีมา ก็แจกไป เมื่อหมด ก็คือหมด

เนื่องจากว่า หน้าที่ในการดำรงพระสังฆกรรมให้ตั้งมั่นสืบไป ไม่ได้ผูกจำกัดอยู่แต่เพียงพุทธสาวกในฐานะของสงฆ์เท่านั้น พระวาสอกลุ่มหนึ่งซึ่งเห็นความสำคัญของพุทธวจน จึงรวมตัวกันเข้ามาช่วยขยายผลในสิ่งที่ท่านพระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล ทำอยู่แล้ว นั่นคือ การนำพุทธวจนมาเผยแพร่โฆษณา โดยพิจารณาตัดสินใจจดทะเบียน จัดตั้งเป็นมูลนิธิอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อให้การดำเนินการต่างๆ ทั้งหมดอยู่ในรูปแบบที่โปร่งใส เปิดเผย และเปิดกว้างต่อสาธารณชนชาวพุทธทั่วไป

สำหรับผู้ที่มีความสำคัญของพุทธวจน และมีความประสงค์ที่จะดำรงพระสังฆกรรมให้ตั้งมั่น ด้วยวิธีของพระพุทธเจ้า สามารถสนับสนุนการดำเนินการครั้งนี้ได้ด้วยวิธีง่าย ๆ นั่นคือ เข้ามาใส่ใจศึกษาพุทธวจน และนำไปใช้ปฏิบัติด้วยตนเอง เมื่อรู้ประจักษ์ เห็นได้ด้วยตนเองแล้ว ว่ามรรควิธีที่ได้จากการทำความเข้าใจ โดยใช้คำของพระพุทธเจ้าเป็นตัวตั้งต้นนั้น นำไปสู่ความเห็นที่ถูกต้อง ในหลักธรรมอันสอดคล้องเป็นเหตุเป็นผล และเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียว กระทั่งได้ผลตามจริง ทำให้เกิดมีจิตศรัทธา ในการช่วยเผยแพร่ขยายสื่อพุทธวจน เพียงเท่านี้ คุณก็คือหนึ่งหน่วยในขบวน “พุทธโฆษณ” แล้ว

นี่คือเจตนารมณ์ของมูลนิธิพุทธโฆษณ นั่นคือเป็นมูลนิธิแห่งมหาชนชาวพุทธ ซึ่งชัดเจน และมั่นคงในพุทธวจน

ผู้ที่สนใจรับสื่อธรรมที่เป็นพุทธวจน เพื่อไปใช้ศึกษาส่วนตัว
หรือนำไปแจกเป็นธรรมทาน แก่พ่อแม่พี่น้อง ญาติ หรือเพื่อน
สามารถมารับได้ฟรี โดยไม่มีเงื่อนไข ที่วัดนาป่าพง
หรือตามที่พระอาจารย์คึกฤทธิ์ไตรนิมนต์ไปแสดงธรรมนอกสถานที่

สำหรับรายละเอียดกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้อุปถัมภ์พุทธวจนโดยวัดนาป่าพง
ค้นหาข้อมูลได้จาก
www.buddhakos.org

หากมีความจำเป็นที่จะรับไปแจกเป็นธรรมทานในจำนวนหลายสิบชุด
ขอความกรุณาแจ้งความจำนงค์ได้ที

มูลนิธิพุทธโฆษาจารย์
ประสานงานและเผยแพร่ : เลขที่ ๒๙/๓ หมู่ที่ ๗
ถนนเลียบคลอง ๑๐ ฝั่งตะวันออก
ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๕๐
โทรศัพท์ ๐๘ ๘๔๔๔ ๘๐๘๓, ๐๘ ๕๐๕๘ ๖๘๘๘, ๐๘ ๑๕๑๓ ๑๖๑๑
โทรสาร ๐ ๒๕๔๔ ๒๑๗๕
เว็บไซต์ : www.buddhakos.org อีเมล : info@buddhakos.org

สนับสนุนการเผยแพร่พุทธวจนได้ที่
ชื่อบัญชี “มูลนิธิพุทธโฆษาจารย์” ธนาคารกสิกรไทย สาขา ย่อยตลาดไท
ประเภท บัญชีออมทรัพย์ เลขที่บัญชี ๔๘๔-๒-๑๐๘๗๗-๘

ชื่อบัญชี “มูลนิธิพุทธโฆษาจารย์ (๒)”
(หนังสือสุตตันตปิฎก)
ธนาคารกสิกรไทย สาขา โลตัส ลำลูกกา (คลอง ๖)
ประเภท บัญชีออมทรัพย์ เลขที่บัญชี ๖๕๔-๒-๐๘๐๐๐-๙

ขอกราบขอบพระคุณแด่

พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล และคณะสงฆ์วัดนาป่าพง

ที่กรุณาให้คำปรึกษาในการจัดทำหนังสือเล่มนี้

ติดตามการเผยแผ่พระธรรมคำสอนตามหลักพุทธวจน

โดย พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล ได้ที่

เว็บไซต์

- <http://buddha-ins.org> : สถาบันพุทธวจน
- <http://www.buddhakos.org> : มุลนิธิพุทธโฆษาภรณ์
- <http://etipitaka.com> : โปรแกรมตรวจหาและเทียบเคียงพุทธวจน
- <http://www.watnapp.com> : หนังสือ และสื่อธรรมะ บนอินเทอร์เน็ต
- <http://media.watnapahpong.org> : ศูนย์บริการมัลติมีเดียวัดนาป่าพง
- <http://www.watnapahpong.org> : เว็บไซต์วัดนาป่าพง
- <http://www.watnapahpong.com> : เว็บไซต์วัดนาป่าพง
- <http://www.watnapahpong.net> : กระดาน ปฏิปจฉา วินิตา ปริสา โน อุกกาจิตวินิตา
- <http://www.buddhawaj.org> : ฐานข้อมูลพระสูตรออนไลน์, เสียงอ่านพุทธวจน
- <http://www.buddhaoat.org> : จัดส่งสื่อธรรมะให้ผู้ขอรับทางไปรษณีย์

ดาวน์โหลดโปรแกรมตรวจหาและเทียบเคียงพุทธวจน (E-Tipitaka)

สำหรับคอมพิวเตอร์

- ระบบปฏิบัติการ Windows, Macintosh, Linux
<http://etipitaka.com/download> หรือ รับประทานโปรแกรมได้ที่วัดนาป่าพง

สำหรับโทรศัพท์เคลื่อนที่

- ระบบปฏิบัติการ Android
ดาวน์โหลดได้ที่ Android Market โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ e-tipitaka
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ e-tipitaka

วิทยุ-โทรทัศน์

- คลื่น ส.ว.พ. FM ๙๑.๐ MHz ทุกวันพระ เวลา ๑๗.๔๐ น.
- ทิวดาวเทียม ระบบ C-Band ช่อง A I Biz Net Tong Hua ทุกวันเวลา ๐๖.๐๐-๐๗.๐๐ น.

บรรณานุกรม

พระไตรปิฎกบาลีอักษรไทยฉบับสยามรัฐ

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสยามรัฐ

พุทธวจน ฉบับธรรมโฆษณ์

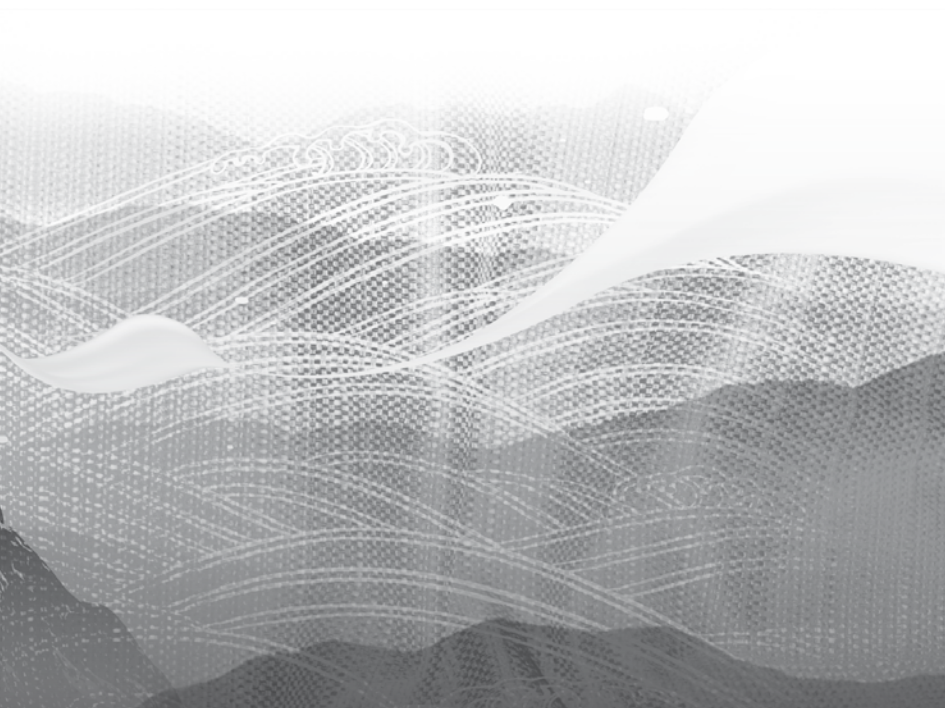
(ชุดจากพระโอษฐ์ ผลงานแปลพุทธวจนโดยท่านพุทธทาสภิกขุ)

ร่วมจัดทำโดย

กลุ่มอาสาสมัครคณะงานธรรมวัฒนาป่าพง, คณะศิษย์วัฒนาป่าพง,
กลุ่มศิษย์ตถาคต, กลุ่มสมณะศากยะปุตติยะ, กลุ่มธรรมะสีขาว,
กลุ่มพุทธบริษัทศากยบุตร, กลุ่มพุทธโอษฐ์, กลุ่มชวนม่วนธรรม,
กลุ่มละนันทิ, กลุ่มพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินบริษัทการบินไทย,
กลุ่มมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, กลุ่มวิทยาลัยเขต-หาดใหญ่,
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สำนักงานการศึกษาต่อเนื่อง,
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (องครักษ์)

ชมรมวิศวกรความรู้เพื่อสังคม, ชมรมพุทธวจนอุดรธานี,
เสถียรธรรมสถาน, สถาบันวิทยุโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง ๕,
สำนักพิธีการ สำนักเลขานุการนายกรัฐมนตรี้,

กองอำนวยการสถานพักผ่อน กรมพลานุการทหารบก (บางปู),
บจก. สยามคูโบต้า คอร์ปอเรชั่น, บจก. ดาต้าโปรดักส์,
บจก. 3M ประเทศไทย, บจก. บางไทรไฟเบอร์บอร์ด,
บจก. เอ็นอีซี โทคิน อิเล็กทรอนิกส์ (ประเทศไทย),
บจก. สยามรักซ์, บจก. เซเว่นส์เตปส์, บจก. เมคเทค,
บจก. ไดเวอร์ส เคมีคอลส์, บจก. ห้างพระจันทร์โอสด,
สถานกายภาพบำบัด คิตติคลินิก, ร้านต้นมะขามช่างทอง,
ร้านเสียงบุญ, บ้านเมตตาเรสซิเดนซ์, บ้านพุทธวัจน์

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุเจริญอานาปานสติ แม้ชั่วกาลเพียงลัดนิ้วมือ
ภิกษุนี้เรากล่าวว่า อยู่ไม่เห็นห่างจากฌาน

ทำตามคำสอนของพระศาสดา

ปฏิบัติตามโอวาท ไม่ฉันทินทบาทของชาวแคว้นแคว้นเปล่า
ก็จะป่วยกล่าวย้ายไปโยถึงผู้กระทำไ้มาก ซึ่งอานาปานสตินั้นเล่า.

เอก. อ. ๒๐/๕๕/๒๒๔.

ศีล ๕

(ปาณาติปาตา เวรมณี) เธอ นั้น ละปาณาติบาต
เว้นขาดจากปาณาติบาต (ฆ่าสัตว์) วางท่อนไม้และศัสตราเสียแล้ว
มีความละอายถึงความเอ็นดูกรุณาหวังประโยชน์เกื้อกูลในบรรดาสัตว์ทั้งหลายอยู่.

(อทินนาทานา เวรมณี) เธอ นั้น ละอทินนาทาน
เว้นขาดจากอทินนาทาน (ลักทรัพย์) ถือเอาแต่ของที่เขาให้แล้ว
หวังอยู่แต่ของที่เขาให้ ไม่เป็นขโมย มีตนเป็นคนสะอาดเป็นอยู่.

(กาเมสุมิจฉาราวา เวรมณี) เธอ นั้น ละการประพฤติดิในกาม
เว้นขาดจากการประพฤติดิในกาม (คือเว้นขาดจากการประพฤติดิ)
ในหญิงซึ่ง มารดารักษา บิดารักษา พี่น้องชาย พี่น้องหญิง หรือญาติรักษา
อันธรรมารักษา เป็นหญิงมีสามี หญิงอยู่ในสินไหม โดยที่ สุดแม้หญิงอันเขาหมั้นไว้
(ด้วยการคล้องพวงมาลัย) ไม่เป็นผู้ประพฤติดิจาริตในรูปแบบเหล่านั้น.

(มุสาวาทา เวรมณี) เธอ นั้น ละมุสาวาท
เว้นขาดจากมุสาวาท พูดแต่ความจริง รักษาความสัตย์ มั่นคงในคำพูด
มีคำพูดควรเชื่อถือได้ ไม่แก่งลางกล่าวให้ผิดต่อโลก.

(สุราเมรัยเมษัชปะมาทัฏฐานา เวรมณี) เธอ นั้น
เว้นขาดจากการดื่ม น้ำเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งของความประมาท.

ชมราวาสชั้นเลิศ

คหบดี ! ...กามโกถิ (ชมราวาส) ผู้ใด

(๑) แสวงหาโภคทรัพย์โดยธรรม โดยไม่เคียดแค้น

(เกินไป จนทรมานตน)...,

(๒) ทำตนให้เป็นสุข ให้ผู้อื่น...,

(๓) แบ่งปันโภคทรัพย์บำเพ็ญบุญ...,

(๔) ไม่กำหนด ไม่มัวเมา ไม่ลุ่มหลง

มีปกติเห็นโทษ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก

บริโภคโภคทรัพย์เหล่านี้อยู่...;

คหบดี ! กามโกถิจำพวกนี้ เป็นกามโกถิชั้นเลิศ ชั้นประเสริฐ
ชั้นหัวหน้า ชั้นสูงสุด ชั้นบรรกว่ากามโกถิทั้งหลาย, เปรียบเสมือน
นมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด เนยข้นเกิดจากนมส้ม
เนยใสเกิดจากเนยข้น หัวเนยใสเกิดจากเนยใส;
หัวเนยใสปรากฏว่าเลิศกว่าบรรดาสอื่นเกิดจากโคทั้งหลายเหล่านั้น...,
ฉันนั้น.

ทสก. อ. ๒๔/๑๘๘/๕๑.

วัดนาพอง

สื่อธรรมะนี้ จัดทำเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาสู่สาธารณชนเป็นธรรมทาน ลิขสิทธิ์ในฉบับนี้
ได้รับการสงวนไว้ ไม่สงวนสิทธิ์ในการจัดทำจากต้นฉบับเพื่อเผยแพร่ในทุกกรณี
ในการจัดทำหรือเผยแพร่ โปรดใช้ความละเอียดรอบคอบเพื่อรักษาความถูกต้องของข้อมูล

ขอคำปรึกษาด้านข้อมูลในการจัดทำเพื่อความสะดวกและประหยัด

ติดต่อได้ที่ มูลนิธิพุทธโฆษาภรณ์ โทร.๐๘-๘๔๙๔-๘๐๘๓

คุณเศรษฐา โทร.๐๘-๑๕๑๓-๑๖๑๑ คุณอารีวรรณ โทร.๐๘-๕๐๕๘-๖๘๘๘

ติดตามการเผยแพร่พระธรรมคำสอนตามหลักพุทธวจน โดยพระอาจารย์ถิณฤทธิ โสติณโธ ได้ที่

www.buddhakos.org | media.watnapong.org | www.watnapp.com | คลื่น ส.ว.พ. FM 91.0 MHz ทุกวันพระ เวลา 17.40 น. |

ทีวีดาวเทียมระบบ C-Band ช่อง A I Biz Net Tong Hua เวลา 06.00-07.00 น.